

Голас Радзімы

№ 29 (1807)
21 ліпеня 1983 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЯЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Доўгае, цяжкае, але цікавае жыццё пражыла гэта жанчына. Больш за восемдзесят гадоў гісторыі роднай вёскі Лебедзева на Міёршчыне прайшло на вачах Ядвігі ЛАБУНЬКА. Памятае яна і тых, хто ў даўнія часы пакінуў родныя мясціны ў пошуках лепшай долі на чужыне. [Расказ пра вёску і яе жыхароў «Прывітанне з Лебедзева» змешчаны на 4-й стар.].

ПЛЯЖЫ У ЦЭНТРЫ ГОРАДА

«Блакiтныя каралі Мiнска»
стар. 2—3

ЖЫЦЦЁ АБО КАТАСТРОФА!
ЦI ХВАЛЮЕ ВАС ГЭТА ПЫТАННЕ!

«Абарона мiру — абавязак кожнага»
стар. 5

БЕЛАРУСКIЯ АРТЫСТЫ —
УДЗЕЛЬНIКI СЕЛЕТНЯГА
МIЖНАРОДНАГА ТЭАТРАЛЬНАГА
ФЕСтЫВАЛЮ У БАЛГАРЫI

«Дзесяць дзён у краiне руж»
стар. 7

падзеі • людзі • факты

СУМЕСНАЯ ЗАЯВА

У Маскве адбыліся перагаворы паміж дэлегацыяй Камуністычнай партыі Савецкага Саюза на чале з Генеральным сакратаром Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Ю. У. Андропавым і дэлегацыяй Французскай камуністычнай партыі на чале з Генеральным сакратаром Французскай камуністычнай партыі Жоржам Маршэ.

Абедзве партыі сканцэнтравалі сваю ўвагу на тым, што з'яўляецца галоўным клопатам народаў усяго свету: мір і разбраенне. У выніку перагавораў прынята заява, у якой, у прыватнасці, гаворыцца, што кожная з абедзвюх партый гатова дзейнічаць з усімі, хто жадае гэтага, з усімі ўрадамі, з прафсаюзнымі, грамадскімі, палітычнымі і рэлігійнымі сіламі, з усімі народамі ў інтарсах таго, каб у Жэневе было дасягнута пагадненне. Такой з'яўляецца мэта, якую ставіць Французская камуністычная партыя, уносячы прапанову, накіраваную на тое, каб дэблкіраваць перагаворы ў Жэневе і садзейнічаць іх пазітыўнаму завяршэнню: адкрыць гэтыя перагаворы для ўсіх зацікаўленых урадаў, гэта значыць для ўсіх еўрапейскіх урадаў. У гэтым плане, на думку ФКП, маглі б быць зроблены крокі, прымальныя для ўсіх і накіраваныя на тое, каб паспрабаваць скараціць узбраенні да самага нізкага ўзроўню, захоўваючы раўнавагу сіл і гарантуючы бяспеку кожнага народа і кожнай дзяржавы. Французская камуністычная партыя лічыць, што, наколькі Францыя з'яўляецца членам Паўночнаатлантычнага саюза і мае ў гэтай якасці вынікаючыя з гэтага абавязацельствы, яе ядзерныя сілы павінны быць прыняты пад увагу ў гэтых рамках пры агульным падліку сіл, якія ёсць у Еўропе.

ГОСЦІ 3-ЗА МЯЖЫ

ДЭЛЕГАЦЫЯ З ПНР

У нашай рэспубліцы з мэтай азнаямлення з вопытам работы партыйных арганізацый аграпрамысловых аб'яднанняў пабывала дэлегацыя членаў ЦК ПАРП, якія працягваюць у галіне сельскай гаспадаркі. Госьці з ПНР былі прыняты ў ЦК Кампартыі Беларусі. Яны наведвалі калгасы і саўгасы Мінскай і Гродзенскай абласцей, азнаёміліся з асноўнымі напрамкамі развіцця сельскагаспадарчай вытворчасці, з вопытам партыйнай работы і арганізацыі сацыялістычнага спаборніцтва, вырашэння сацыяльных праблем вёскі.

СЯБРОўСКАЯ СУСТРЭЧА

З кожным годам умацоўваецца дружба паміж працоўнымі калектывамі Савецкага Саюза і Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі. Важкі ўклад у іх садружнасць уносіць наша рэспубліка. Даўно сталі пабрацімамі многія калектывы прамысловых і сельскагаспадарчых прадпрыемстваў, устаноў Мінскай і Віцебскай абласцей і акруг Патсдам і Франкфурт-на-Одэры.

Гэтымі днямі генеральны консул ГДР у Мінску П. Якабс сустраўся з актывістамі савецка-германскай дружбы. Ён расказаў прысутным аб поспехах народа ГДР у будаўніцтве развіцця сацыялізму, адзначыў асаблівую важнасць для далейшага ўмацавання дружбы паміж дзвюма краінамі нядаўняга афіцыйнага сяброўскага візіту партыйна-ўрадавай дэлегацыі ГДР на чале з Э. Хонекерам у Савецкі Саюз.

П. Якабс уручыў актывістам савецка-германскай дружбы ганаровы знак. Сярод узнагароджаных — народны мастак СССР М. Савіцкі, інжынер П. Макейчык і іншыя.

ХЕЙНАЛА — БАРАНАВІЧЫ

Групу фінскай моладзі гасцінна сустраэла нядаўна грамадскасць горада Баранавічы. Фінскія юнакі і дзяўчаты, прыбыўшыя ў нашу краіну з далёкага скандынаўскага горада Хейнала, пабраціма Баранавічаў, на-

ведалі культурныя ўстановы, прадпрыемствы, дзіцячыя сады і загарадныя піянерскія лагеры. Сустрэчы замежных гасцей з прадстаўнікамі працоўных горада з'явіліся дэманстрацыяй непарушнай дружбы паміж нашымі народамі.

МЕХАΝІЗАЦЫЯ ВЫТВОРЧАСЦІ

У Пінскім вытворчым аб'яднанні ліцейнага абсталявання пашыраецца выроб робатаў і маніпулятараў для аснашчэння машын ліцейнага цыклама. Цяпер яны складаюць амаль 30 працэнтаў ад агульнага аб'ёму выпускаемай прадпрыемствам прадукцыі і пастаўляюцца айчынай прамысловасцю і ў многія замежныя краіны. Асабліва вялікім попытам карыстаецца магнітна-дынамічная ўстаноўка для аўтаматычнай заліўкі чыгуну, якая не мае аналагаў ні ў СССР, ні за мяжой, запатэнтаваная ў Францыі, ФРГ і іншых краінах.

НА ЗДЫМКУ: на ўчастку мантажу магнітна-дынамічнай устаноўкі для аўтаматычнай заліўкі чыгуну.

АЙЧЫННАЯ МАРКА

«ВОЛГА» ЕДЗЕ У РУМЫНІЮ

Павышаным попытам карыстаюцца ў рачніку нашай краіны быстраходныя катэры тыпу «Волга» праекта 343 МЕМ, якія сыходзяць са станей гомельскага суднабудуўніча-суднарамонтнага завода імя 50-годдзя Беларускай ССР. Прадукцыю гэтага прадпрыемства ахвотна купляюць калегі з краін сацыялістычнай садружнасці.

Нядаўна, напрыклад, спушчаны на ваду чарговы катэр, які пабудаваны па заказе рачнікоў Сацыялістычнай Рэспублікі Румыніі. У мінулым месяцы гомельскія карабелы адправілі такое ж судна ў Бангладэш.

РАСПРАЦОЎКІ ВУЧОНЫХ

АНАЛІЗУЕ ЭВМ

Як вядома, пажыўнасць кармоў нават у адной і той жа гаспадарцы ў розных гады не аднолькавая і залежыць ад многіх фактараў. Таму вельмі часта паказчык пажыўнай каштоўнасці кармоў скажаецца.

Складзі дакладны кармавы баланс дазваляе распрацоўкі Беларускага праектна-тэхналагічнага інстытута аўтаматызаваных сістэм кіравання, дзе спецыялістамі распрацавана задача па аўтаматызацыі аналізу кармавога балансу.

Як паказалі даследаванні, праведзеныя на рэальных даных гаспадарак Мінскага, Лагойскага і Полацкага раёнаў, у выніку ўкаранення новаўвядзенняў з'явілася магчымасць выслабіць ад падобнай працы заатэхнічную службу.

У паўднёвых раёнах рэспублікі паспела ранняя бульба. На два тыдні раней звычайнага пачалі ўборку яе ў племзаводзе «Бярозкі» Гомельскага раёна. Сёлета гараджане атрымаюць з гэтай гаспадаркі не менш тысячы тон клубняў.

НА ЗДЫМКУ: уборка бульбы сорту «беларускі рання».

ВАКОЛ БЕЛАРУСКАЙ СТАЛІЦЫ

СТВАРАЕЦЦА КАСКАД ШТУЧНЫХ АЗЁР

БЛАКІТНЫЯ КАРАЛІ МІНСКА

Вакол Мінска ствараецца многакіламетровая кольца штучных азёр, звязаных каналамі. У канцы 1990 года, калі завяршаецца аб'яўленае ААН дзесяцігоддзе пітной вады, сталіца Беларускай ССР поўнацю забудуе свой водны рэжым. Аб асаблівасцях праекта расказвае журналіст Вячаслаў ХАДАСОУСКІ.

Адкінуўшы першапачатковую ідэю будаўніцтва чыста ўтылітарнай гідрасістэмы для забеспячэння вадою прамысловасці Мінска, аўтары праекта прапанавалі новы, не выпрабаваны да гэтага ў практыцы «блакітнага» будаўніцтва шлях. Сутнасць задумкі, якая пасляхова ажыццяўляецца, — комплексна вырашыць адразу некалькі жыццёва важных для буйнога горада праблем.

Запрошаныя для распрацоўкі праекта вучоныя-экалагі і географы паклапаціліся аб карэнным пераўтварэнні і ўзбагачэнні прыроднага асяроддзя, якое абдзяліла горад паўнаводнымі рэкамі. Гідратэхнікі скарысталі штучныя артыры, каб дасыта «напаіць» прамысловыя зоны. Апошнюю кропку паставілі архітэктары сумесна з сацыёлагамі. Яны не толькі ператварылі каралі азёр у цудоўнае ўпрыгажэнне горада, але і запланавалі на рукаворных берагах пляжна-паркавую зону, якая неўзабаве зможа прыняць адначасова ўсіх жадаючых адпачыць гараджан.

Вельмі дарагі праект урад зацвердзіў без скарачэнняў. Бо ў ім ёсць галоўнае: клопат пра дабрабыт людзей.

ДОНАРЫ — РЭКІ БАЛТЫКІ

Зыходным было пытанне: дзе ўзяць ваду для патрэб горада з больш чым мільённым насельніцтвам? Па волі лёсу Мінск размешчаны на самай «макушцы» водападзелу басейнаў рэк Балтыка і Чорнага мораў. На поўнач і поўдзень па абодва бакі Мінска ўзвышша сцякаюць, набіраючы сілу, адразу некалькі рэк. У межах горада, па сутнасці, толькі адна — малаводная Свіслач.

Перавагі перспектыўнага дзяржаўнага планавання вылучылі і тут. У 1976 годзе ўвайшла ў строй Вілейска-Мінская водная сістэма. Яе збудаванне — першая частка перспектыўнай праграмы выкарыстання рэк, якія ўпадаюць у Балтыку, для патрэб Беларускай сталіцы.

Шасцідзесяцічатыр ох кіламетровы канал, пераадолеўшы вялікі пад'ём, прывіў у Мінск з буйнога вадасховішча, створанага на прытоку Нёмана, рацэ Віліі, патак, які ў пяць разоў перавышае прыродны вадаскід Свіслачы.

Падзея гэта не выпадкова стала тады святам усіх мінчан. «Донарскія» воды перш за ўсё грунтоўна асважылі і папоўнілі акваторыю размешчанага ў прыгарадзе сталіцы Заслаўскага вадасховішча, якое жыхары называюць Мінскім морам. На берагах рэканструяванага вадасховішча, дзе любяць адпачываць мінчане, з'явілася 14 кіламетраў новых добраўпарадкаваных пляжаў. Бліжэй, на самай мяжы горада, запоўнены яшчэ два вялікія штучныя возеры. Нарэшце, пераўтварылася і сама Свіслач, бо асноўны дадатковы прыток прызначэцца для палепшэння яе санітарнага стану.

Такім чынам была вырашана першая частка задачы: у прыгарадным комплексе сталіцы наладжаны надзейны водаабмен. Але падарунак, зроблены мінчанам гідрабудаўнікамі, адкрыў і іншыя перспектывы. Стварыўся такі запас вады, што з'явілася магчымасць спра-

ектаваць у дапаўненне да каскада азёр на Свіслачы яшчэ адну, цалкам штучную ландшафтна-экалагічную і рэкрэацыйную водна-зеляную сістэму вакол горада.

ЧАЙКІ НАД ПЛОШЧАМІ

На схеме, уключанай у нядаўна распрацаваны генеральны план развіцця Мінска да 2000 года, асабліва наглядна відаць задума архітэктараў.

У цэнтры горада, падзяляючы яго на дзве практычна роўныя часткі, працякае адроджаная Свіслач. На яе нітку ўжо нанізаны блакітныя каралі вялікіх і малых вадасховішчаў. Перад ўваходам у горад ад аднаго з такіх азёр бярэ пачатак першае, усходняе паўкольца.

— Давайце пройдзем уздож яго берагоў, — прапановае галоўны архітэктар праекта Васіль Шэльнікоўска. — Дарэчы, палову шляху можна зрабіць ужо наяве. Будаўніцтва вядзецца хуткімі тэмпамі і завершыцца ў бягучай пяцігодцы.

Ад такой прапановы цяжка адмовіцца. Першы прыпянак — галоўнае вадасховішча ўсходняй сістэмы, якое мінчане ўрачыста адкрылі мінулым летам. Яно значна вышэй за ўзровень Свіслачы, і ваду сюды перапампоўваюць па падземнаму каналу. Два мільёны кубаметраў вады — велічыня блакітнага басейна, першага з двух дзесяткаў гідрабудаванняў гэтай галіны.

Адсюль, зрабіўшы самацёкам дваццацікіламетровы шлях па сістэме дэкарэтыўных каналаў, басейнаў, вадаспадаў і плацін, штучная рака зноў упадае ў Свіслач ужо на выхадзе з горада.

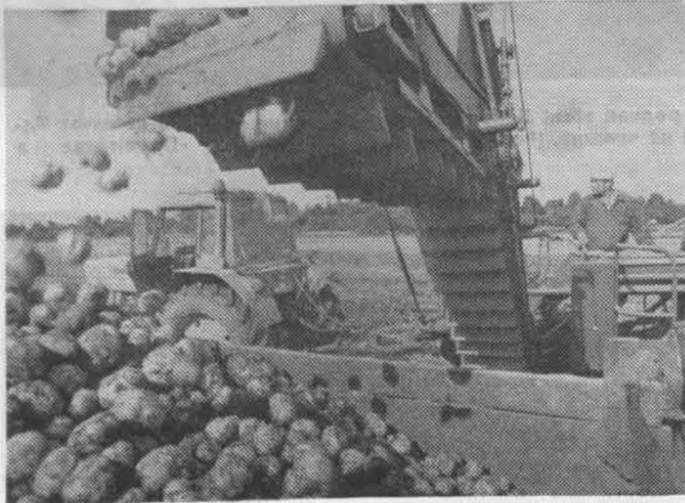
Асаблівасць сістэмы ў тым, што працякае яна прама па жылых кварталах. Кожны раён гэтай часткі горада атрымае, такім чынам, выхад да вады, размешчанага часта ў межах пешаходнай даступнасці.

Палёт чаек змогуць назіраць са сваіх акон і жыхары заходняй часткі горада. Другая палова кольца, пачатак і канец якой супадае з вытокамі і вусцем усходняй сістэмы, абяцае быць па свайму інжынернаму і эстэтычнаму рашэнню яшчэ больш цікавай. Тут вялікі перапад вышынь, а значыць, больш маляўнічымі і імклівымі будуць вадаспады і каскады плацін. Да таго ж рэльеф мясцовасці ў гэтай частцы больш складаны, што адкрывае заманлівыя магчымасці ў канструяванні дэкарэтыўных водных збудаванняў.

Агульная працягласць блакітнага кольца — каля паўсотні кіламетраў. Пасля завяршэння ўсіх работ у зоне Мінска стане звыш 50 квадратных кіламетраў штучных вадасховішчаў! Уздож іх берагоў абсталяюцца 25 кіламетраў плясных пляжаў — больш, чым маюць гарады на буйных рэках. Навокол і новай акваторыі ператворацца ў адзіную зону штодзённага і надзельнага адпачынку соцень тысяч людзей.

ПЛЮС ЗЕЛЯНІНА ПАРКАЎ

— Стварэнне найлепшых умоў для адпачынку жыхароў — адна з асноўных задач пра-

ЧАЛAVEK I ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ СІСТЭМА

ДВА ПАДЫХОДЫ

ДА ВЫРАШЭННЯ САЦЫЯЛЬНЫХ ПРАБЛЕМ

екта, — гаворыць Васіліса Шэльнікоўская. — Але і тут спосаб яе вырашэння аказаўся комплексным: кожны са штучных вадаёмаў стане адначасова цэнтрам развітой паркавай зоны. А разам гэты ансамбль будзе важным элементам гарадской архітэктуры.

Увасобіць задуму архітэктарам памаглі дасціпныя інжынерныя рашэнні, звязаныя з пад'ёмам вады на розныя ўзроўні і яе перапампоўваннем. Напрыклад, каб утаймаваць імклівы патак, які падаецца з Мінскага мора, спатрэбілася б пабудаванне каскад стрымальных плацін. Будаўнікі пайшлі па іншаму шляху, збудавалі з бетону сапраўдную горную раку, дзе энергію гасяць крутыя павароты, валуны і парогі. Яна стала першай у краіне штучнай трасай воднага слама.

Непадалёку створаны трэніровачныя грабныя каналы, якія таксама адыгрываюць ролю гідратэхнічных збудаванняў.

Падобныя рашэнні прыменены і пры пракладцы каналаў у межах горада. Кожны ўваход і выхад са штучнага возера аформлены з вялікім густам і фантазіяй. Тут і басейны для дзяцей, і адкрытыя жамчужныя ванны, праграваемыя сонцам, і водныя атракцыёны... Жадаючыя могуць прайсці або праехаць уздоўж усёга каскада.

Сёння на долю кожнага мінчаніна прыпадае каля 42 квадратных метраў зялёных насаджэнняў. З завяршэннем будаўніцтва воднай сістэмы гэта лічба ўзрастае да 70 метраў. Прычым зялёныя масівы вакол азёр будуць галоўнымі ў іерархіі паркаў.

Самы вялікі з іх — цэнтральны парк культуры і адпочынку — ужо закладваецца. Ён працягнецца ад першага вадасховішча амаль да цэнтру горада. Парк падзелены на зоны: культурна-асветніцкую з выставачным павільёнам і полем масавых дзеянняў, зону забаў і атракцыёнаў, дзіцячую, спартыўна-аздараўленчую з Палацам здароўя. Другі буйны парк — водна-спартыўны з грабнымі трасамі і пракатнымі станцыямі. Дзіцячы спецыялізаваны парк задуманы ў выглядзе казанскага гарадка з разнастайнымі забавамі. Нарэшце, яшчэ адзін парк, які ўжо ствараецца, размесціцца каля галаўнога возера ўсходняй часткі сістэмы.

ВАДА ДЛЯ УСІХ

Але забавы — забавамі, а вада патрэбна гораду для піцця і тэхнічных мэт. Ці хопіць яе, каб задаволіць усе запатрабаваныя? Спецыялісты адказваюць на гэтае пытанне сцвярджаючы.

Сёння мінчане, па ўсеагульнаму прызнанню, п'юць, бадай, самую смачную ваду, якую можна сабе ўявіць. Гэтым багцем іх надзялілі падземныя крыніцы. Артэзіянская вада і ў будучыні пацячэ па трубах камунальнага водаправода. Цікавая дэталі: удзельнае спажыванне на аднаго жыхара цяпер складае 263 літры ў суткі. Прычым кватэранаймальнікі ўносяць чыста сімвалічную плату толькі за 150 літраў. Астатняе аплачвае гарадская гаспадарка.

Да нядаўняга часу падземную ваду выкарыстоўвалі і прамысловыя прадпрыемствы: не хапала паверхнявай. Цяпер гэтай міжвольнаму марнастраўству пакладзены канец. Пачаты работы па пракладцы асобнага тэхнічнага водаправода. Ваду для яго вырашана браць усё з той жа незамутнёнай сцёкамі сістэмы штучных каналаў. Да таго ж усюды ўкараняюцца ўстаноўкі замкнёнага водазабеспячэння, калі тэхналагічныя воды ачышчаюцца і паступаюць для паўторнага выкарыстання.

Гэта сістэма — залог таго, што воды блакітных караляў, пакінуўшы межы Мінска, застаюцца па-ранейшаму чыстымі і празрыстымі.

У 1983 годзе з інтэрвалам у некалькі месяцаў будзе палавіна тэрміну прэзідэнцтва Рональда Рэйгана па мандату, атрыманаму на выбарах 1980 года, і палавіна тэрміну дзеяння бягучай, XI па ліку савецкай пяцігодкі сацыяльна-эканамічнага развіцця (1981—1985 гады). Абедзве даты ў сукупнасці даюць добрую падставу для параўнання ўнутранай палітыкі дзвюх краін, у тым ліку і ў сацыяльнай галіне. Такое супастаўленне цікава перш за ўсё таму, што Злучаныя Штаты і Савецкі Саюз з'яўляюцца вядучымі дзяржавамі процілеглых сацыяльных сістэм. Параўноўваючы іх адносіны да сацыяльных праблем, можна лепш зразумець альтэрнатывы, якія прапануюцца абедзвюма сістэмамі чалавечтву.

Пачнём з СССР. Вынікі першай палавіны XI пяцігодкі сведчаць пра далейшы рост дабрабыту савецкага народа. Пры захаванні стабільнага індекса цен на асноўныя тавары і паслугі ў краіне ў планавым парадку штогод павялічвалася сярэднемесячная зарплата рабочых і служачых, аплата працы сялян-калгаснікаў. Акрамя таго, звыш «планавага» росту былі падняты стаўкі і аклады шахцёрам, чыгуначнікам, уведзена льготная аплата працы некаторым катэгорыям будаўнікоў, працаўнікоў сельскай гаспадаркі, лёгкай, рыбнай і іншых галін прамысловасці. Усяго к канцу пяцігодкі запланаваны 14,5-працэнтны рост зарплат рабочых і служачых.

На ўзроўні даходу і дабрабыту савецкіх людзей адбываюцца фактары, якія істотна адрозніваюцца альбо не маюць аналагаў у ЗША. Пачну з таго, што максімальная стаўка падаходнага падатку ў СССР, што бярэцца з зарплат, звыш 300 рублёў у месяц, не перавышае 13 працэнтаў. Доля ўсіх плацяжоў насельніцтва ў дзяржаўным бюджэце складае ўсяго 8,4 працэнта, асноўная ж частка бюджэту — гэта паступленні з народнай гаспадаркі (адлічэнні прадпрыемстваў і арганізацый).

У СССР няма падаткаў на сацыяльнае страхаванне — сістэма страхавання поўнасцю фінансуецца дзяржаўным бюджэтам і прадпрыемствамі (у 1983 годзе — 43,5 мільярда рублёў).

Далей, жыллёвае будаўніцтва таксама вядзецца і субсідзіруецца ў асноўным дзяржавай (за апошнія два гады ў СССР пабудавана чатыры мільёны добраўпарадкаваных кватэр). А кватэрная плата (нязменная, дарэчы, ужо больш за 50 гадоў) разам з платай за камунальныя паслугі, складае ўсяго 3—4 працэнты бюджэту сярэдняй работай сям'і. Адукацыя — ад пачатковай школьнай да ўніверсітэцкай — бясплатная. Тое ж самае ў адносінах аховы здароўя: усе віды медыцынскага абслугоўвання, аж да складанейшых аперацый, бясплатныя. Цэны на найбольш хадавыя тавары — такія, скажам, як хлеб, мяса-малочныя прадукты, дзіцячае адзенне і абутак, а таксама лякарствы — дзякуючы дзяржаўным субсідзіям падтрымліваюцца на стабільна нізкім узроўні. Вядома, усё гэта патрабуе немалых адлічэнняў з дзяржаўнага бюджэту, аднак адмяняць іх ніхто не мае намеру.

Наадварот, аб'ём сацыяльных паслуг пастаянна ўзрастае. За два мінулыя гады звыш 14 мільёнаў пенсіянераў атрымалі прыбаўку да пенсійнай дапамогі. У дадатак да 112-дзённага поўнасцю аплатнага водпуску па цяжарнасці і родах жанчынам уведзена часткова аплатны водпуск па догляду дзіцяці да гадавалага ўзросту. Павышаны дзяржаўны дапамогі з прычыны нараджэння дзіцяці, уведзены дадатковы аплатны водпуск працуючым жанчынам, якія маюць двух і больш дзяцей. Павялічаны нормы расходаў на харчаванне ў дзіцячых дамах, школах-інтэрнатах, дамах для састарэлых і інвалідаў.

Усяго ж на сістэму сацыяльнага забеспячэння (пенсіі, дапамогі і гэтак далей), адукацыю, ахову здароўя і іншыя сацыяльныя патрэбы Савецкая дзяржава расходuje за

1981—1985 гады каля 664 мільярдаў рублёў (прыкладна 930 мільярдаў долараў).

Якая ж карціна назіраецца ў ЗША? Павялічваючы да беспрэцэдэнтных памераў ваенны бюджэт, адміністрацыя Рэйгана ў той жа час узрае праграмы дапамогі састарэлым, беднякам і інвалідам, рэзка скарачае асігнаванні на ахову здароўя, адукацыю, прафесійную падрыхтоўку, дапамогу гарадам. Пад гэты курс нават падведзены «Ідэалагічны фундамент»: раздуцця, на думку кансерватыўных колаў, сацыяльныя праграмы вінаваты ледзь не ва ўсіх эканамічных цяжкасцях краіны.

Вось як выглядае праводзімы амерыканскім урадам курс на мове статыстыкі. Пасля заканчэння тэрміну праўлення адміністрацыі Рэйгана (к канцу 1984 года) расходны на адукацыю будуць урэзаны з 15,1 да 8,8 мільярда долараў, гэта значыць з улікам інфляцыі больш чым удвая; на грамадскую занятасць і прафесійную падрыхтоўку — з 9,8 да 3,6 мільярда долараў; на транспарт — з 23,3 да 19,6 мільярда долараў, з улікам той жа інфляцыі — на 45 працэнтаў. На галоўныя праграмы дапамогі бедным (прадуктовыя талоны і г. д.) асігнаванні зніжаюцца на 25 працэнтаў. Адначасова цяперашняя адміністрацыя замарозіла будаўніцтва для беднякоў так званых «таных» дамоў, намеццўшы скарачэнне асігнаванняў на гэтыя мэты з 26,1 мільярда долараў у 1981 годзе да 2,1 мільярда ў 1985.

Тым больш парадаксальна выглядае на гэтым фоне адносна нядаўняга заява прэзідэнта Рэйгана аб тым, што з 1981 па 1986 год федэральны ўрад зрасходуе на сацыяльныя патрэбы два трыльёны долараў. Лічба ўражвае, аднак пры яе разглядзе трэба мець на ўвазе, што амаль дзве трэці сацыяльных затрат у федэральным бюджэце (225 мільярдаў долараў у 1983 годзе) прыпадае на сацыяльнае страхаванне — пенсіі, дапамогі па беспрацоўю і па непрацаздольнасці, сем'ям,

якія страцілі карміцеля, а таксама медыцынскае страхаванне састарэлых («медыкэр»).

Між тым у ЗША у адрозненне ад СССР сацыяльнае страхаванне ажыццяўляецца за кошт падаткаў з усіх працуючых (цяпер 116 мільёнаў чалавек) і з прадпрымальнікаў. Урад жа толькі размяркоўвае гэтыя выплаты, адыгрываючы ролю даверанай асобы («трасці») і адміністратара праграм. Дарэчы, у бліжэйшы час адміністрацыя Рэйгана і кангрэс маюць намер павялічыць падатак на сацыяльнае страхаванне з 6,7 працэнта ад сумы заработку сёлета да 7,05 у 1984 і да 7,65 працэнта ў 1990 годзе.

Калі ж гаворыць у цэлым, то праводзімая адміністрацыя Рэйгана эканамічная і сацыяльная палітыка вядзе да далейшага зніжэння жыццёвага ўзроўню дзесяткаў мільёнаў амерыканцаў. Колькасць беспрацоўных тут дасягнула 12 мільёнаў чалавек; 32 мільёны амерыканцаў, або 15 працэнтаў насельніцтва, знаходзяцца, паводле афіцыйных даных, ніжэй «рысы беднасці». Два мільёны чалавек страцілі свае дамы і жывуць на вуліцы, а сярэдняя зароботная плата застаецца на ўзроўні 1965 года.

Такія ў агульных рысах прычыны розных падыходаў СССР і ЗША да сацыяльных праблем і патрэб сваіх народаў. Вобразна кажучы, яны з'яўляюцца адлюстраваннем самой сутнасці процілеглых сацыяльных сістэм.

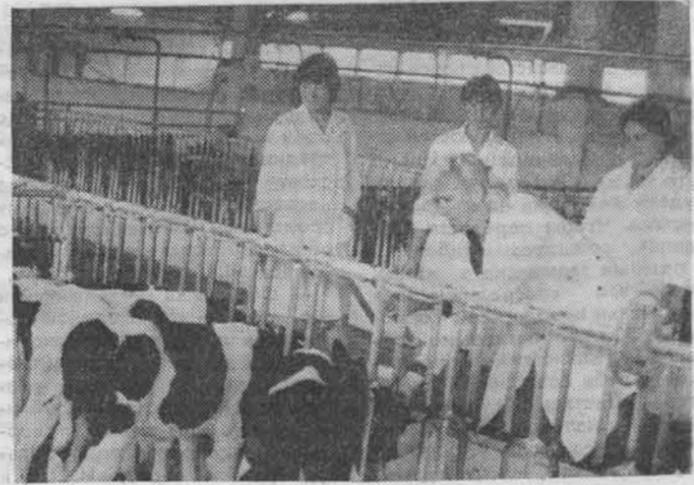
Аляксей ПАПОУ,
навуковы супрацоўнік
Інстытута ЗША і Канады
Акадэміі навук СССР.

АД РЕДАКЦЫІ: гэты артыкул не можа не выклікаць роздумаў у нашых суайчыннікаў, якія жывуць не толькі ў ЗША. За агульнымі лічбамі — асабістае жыццё чалавека. Якое яно? Што трывожыць і што хвалюе нашых землякоў? Хацелася б, каб чытачы прадоўжылі размову пра тое, як вырашаюцца сацыяльныя праблемы ў тых краінах, дзе яны жывуць.

Дзе б яна ні з'явілася — на ферме, у полі ці ў Доме культуры — усюды ёй ветліва ўсміхаюцца людзі. Павагу сялян Станіслава Гунько заваявала даўно — з першых год працы эканамістам у калгасе «Рассвет», куды прыехала пасля заканчэння Ашмянскага сельскагаспадарчага тэхнікума. Тут стала вопытным спецыялістам, уступіла ў Камуністычную партыю. А калі «Рассвет» разам з іншымі невялікімі гаспадаркамі аб'ядналі ў саўгас-камбінат «Мір», камуністы аднадушна выбралі Станіслава Іосіфаўна сваім ваякам за яе дзелавітасць і прынцыповасць, энергію, чулыя і ўважлівыя адносіны да чалавека працы, клопат пра падростаючую змену. Неўзабаве С. Гунько завочна скончыла Гродзенскі сельгасінстытут. Яе назначылі намеснікам дырэктара саўгаса-камбіната, а затым выбралі сакратаром парткома. Партыйная арганізацыя і яе кіраўнік пастаянна займаюцца пытаннямі паляпшэння ўмоў працы і быту жывёлаводаў, сацыяльна-культурнага развіцця на вёсцы. Пасёлак гаспадаркі забудовваецца дамамі з усімі выгодамі. Тут ёсць выдатны Дом культуры і гандлёвы цэнтр, школа і дзіцячы сад, спортпляцоўкі.

НА ЗДЫМКАХ: сакратар парткома саўгаса-камбіната «Мір» кавалер ордэна «Дружбы народаў» С. ГУНЬКО; у саўгасным дзіцячым садзе; Станіслава ГУНЬКО на жывёлагадоўчым комплексе. Фота Э. КАБЯКА і Г. СЯМЁНАВА.

выконваем просьбы землякоў

ПРЫВІТАННЕ З ЛЕБЕДЗЕВА

Наш даўні чытач Уладзімір ГАЙЛЕВІЧ з Аргенціны прасіў расказаць пра сваю родную вёску Лебедзева ў Міёрскім раёне Віцебскай вобласці.

— Нам пашанцавала: Калі прыехалі ў Міёры, высветлілася, што калегі-журналісты з раённай газеты якраз збіраюцца ў калгас «Ленінскі шлях», у які ўваходзіць і вёска Лебедзева. Вырашылі ехаць разам. Дарога ад Міёр надзвычай прыгожая. Яна падымаецца на высокія ўзгоркі, адкуль адкрываецца неаглядная прастора. Здавалася, што ўсё навокал адлівае блакітам: вялікія і малыя азёры, далёкія лясы, нават палі даспяваючай збажыны з нязменнымі сваімі спадарожнікамі-васількамі.

— Вось мы і прыехалі, — сказаў карэспандэнт раённай газеты Анатоль Смык, паназаўшы на пабудовы, — гэта машынны двор калгаса.

Рабочы дзень быў у самым разгары: людзі ўвільчаліся каля камбайнаў, касілак, трактароў. Ад адной групы да нас паіраваўся, ветліва ўсміхаючыся, малады чалавек гадоў трыццаці.

— Знаёмцеся, старшыня калгаса Антон Гернат, — прадставіў яго Анатоль Смык. — А мы прыехалі павіншаваць вас. Калгаснікі «Ленінскага шляху» больш за ўсіх у раёне сабралі сродкаў у Фонд міру.

— Што ж, дзякую, — адказаў старшыня. — Але ж нічога тут дзіўнага няма. Варта ўспомніць, што апошнім часам партыя і ўрад удзяляюць асабліва вялікую ўвагу развіццю сельскай гаспадаркі. Нашы калгаснікі рэальна адчуваюць гэта на сабе. Сталі жыць заможна, больш зарабляць. Але кожны ведае, што становішча ў свеце трывожнае, і гатовы зрабіць усё, каб захаваць жыццё для сябе і для дзяцей, не дапусціць вайны. Таму ахвотна пералічваюць грошы ў Фонд міру.

Даведаўшыся пра мэту нашага прыезду, Антон Гернат узяўся сам праводзіць нас у Лебедзева. Праехалі праз цэнтр калгаса — вёску Забалотце. Як і ўсюды цяпер на сяле, убачылі новыя дыхтоўныя дамы, будаўніцтва. Праз некалькі мінут прыехалі ў Лебедзева. Вёска ўтульна размясцілася ў лёгчыне паміж двух узгоркаў каля невялікага азёра.

— Вёска маленькая, усяго дзевятнаццаць двароў, — тлумачыў старшыня. — Як цяпер прынята гаварыць, перспектыўная. Людзі паступова перасяляюцца ў цэнтральныя вёскі калгаса. Там жыць больш зручна. Ёсць Дом культуры, магазіны, кіно, школа. Але старажылы не хочуць ехаць, што называецца, прыраслі да гэтай зямлі. І мы стараемся, каб і тут у іх было нармальнае жыццё. Раз у тыдзень сюды прыязджае аўтамагасцін, у ім можна купіць усё неабходнае. Ды і да цэнтра адсюль на велькіх аўтамабілях даехаць за некалькі мінут. У дамах ёсць радыё, тэлевізары. Так што ад свету не адарваны.

— А вось і мясцовы фельчарска-акушэрскі пункт, — паказаў Антон Гернат на добры будынак у цэнтры вёскі. Нас сустрэлі загадчыца пункта Алена Жабянок і санітарка Соф'я Гіржа. Я пацікавіўся, у чым заключаецца іх работа.

— У асноўным прафілактыка захворванняў, — адказала Алена. — Робім прыпечныя дарослым і дзецям, абследаванні. Калі трэба, аказваем першую медыцынскую дапамогу. Ды і дзеці нараджаюцца нярэдка, — з усмешкай дадала яна.

Нам хацелася пагутарыць з кім-небудзь са старажылаў. І вось праз некалькі мінут у дом увайшла маленькая, акуратная бабулька.

— Добры дзень, сынікі. Мяне завуць Ядвіга Казіміраўна. Прозвішча Лабунька. Чым магу вам памагчы?

— А вы даўно тут жывяце?

— Усе восемдзесят шэсць гадоў.

Я расказаў пра мэту нашага прыезду.

— Гайлевіч? Уладзіслаў? — перапытала Ядвіга Казіміраўна. — Як жа не помніць? Вядома, помню.

І яна пачала расказаць:

— У той час гэта мясцовасць была занята палякамі. Мы былі маладыя, а

ні зямлі, ні работы ў нас не было. І вось пяць нашых вясковых хлопцаў сабраліся і паехалі за акіян шукаць шчасця. Сярод іх былі Уладзіслаў Гайлевіч і мой муж Станіслаў. Ды і там шчасця не знайшлі, а гора мыкалі па чужых фермах і плантацыях. Праз некалькі гадоў мой муж вярнуўся, пражыў тут адзінаццаць гадоў і памёр на роднай зямлі. А Уладзіслаў застаўся. Я ведаю, што ён увесь час сумаваў па Радзіме і сумуе цяпер. Пісаў нам пра гэта ў пісьмах, але некалькі гадоў назад перапіска спынілася. Не ведаю, чаму. Так што мы яго помнім. Перадавайце прывітанне і спытайце, чаму перастаў пісаць. Бо яму ж таксама цікава будзе атрымаць вестачку з роднай вёскі.

— А як потым склалася ваша жыццё, Ядвіга Казіміраўна? — пацікавіўся Анатоль Смык.

— Добра, — адказала яна. — Як ва ўсіх нас. Жыццё пражыла цікава. Задаволена. І ехаць не трэба было нікуды. Дзяцей выгадала, унукаў. Усе ў людзі выйшлі, усе жывуць у дастатку.

— І дзе ж яны цяпер?

— Адзін сын у Дзвінску, другі працуе тут у калгасе. Адзін унук скончыў радыётэхнічны інстытут і працуе ў Віцебску. Другі — кулінарны тэхнікум, повар. Трыці вучыцца на юрыдычным факультэце ў Ленінградзе.

двое яшчэ ў школе. Так што Савецкая ўлада усім нам адкрыла дарогу ў жыццё. Ва ўсіх ёсць магчымасць вучыцца, працаваць, ніхто не баіцца, што заўтра застанеца без кавалка хлеба.

— Так, сёння мы можам ганарыцца сваімі аднавяскоўцамі, — дадала Соф'я Гіржа, — ёсць сярод іх і інжынеры, і ўрачы, і настаўнікі. Многія застаюцца і ў сельскай гаспадарцы. Становяцца механізатарамі, аграномамі. Вось, напрыклад, у сям'і Іосіфа Балкынка сям'ера дзяцей. Хіба змаглі б яны ў той далёкі час вылезці з галечы? А цяпер, паглядзіце, як багата жывуць. Ва ўсіх добрыя прафесіі. А ўнучку Алу калгас паслаў вучыцца ў Полацк у тэхнікум. Плаціць ёй стыпендыю, і яна вернецца сюды ўжо спецыялістам. І так літаральна ў кожнай сям'і. Так што мы просім аб усім гэтым расказаць Уладзіславу Гайлевічу. Перадайце яму вялікае прывітанне ад усіх аднавяскоўцаў і скажыце, што будзем рады бачыць яго ў сябе ў гасцях.

Рыгор ФАМЕНКА.

НА ЗДЫМКАХ: загадчыца фельчарска-акушэрскага пункта Алена ЖАБЯНОК; наваколле вёскі; так сёння выглядае вёска Лебедзева; карэспандэнт раённай газеты «Сцяг працы» Анатоль СМЫК бярэ інтэрв'ю ў старшыню калгаса «Ленінскі шлях» Антона ГЕРНАТА.

Фота С. КРЫЦКАГА.

На прасторах Родины

ГОРЦЫ ПАМИРА

«Фук вактас хушвахт вийетат, саломат вийетат, осой-ах вийет!» В переводе с шуганского языка — одного из девяти языков, на которых говорят коренные жители Памира, самого высокогорного края Средней Азии, — эта фраза означает: «Будьте всегда радостными, здоровыми, живите в мире!»

С этого приветствия начал нашу беседу 50-летний доктор филологических наук Додхудо Карамшоев, заведующий отделом памироведения Института языка и литературы имени Рудаки Академии наук Таджикистана. Чтобы перевести сказанное, пришлось прибегнуть к помощи таджикского языка. Такое его «посредничество» для малых народностей Горно-Бадахшанской автономной области Таджикистана, включающей в себя советский Памир, стало естественным, как полагают специалисты, уже около десяти веков назад. Выбор был определен тем, что таджик-

ский и памирский языки существуют рядом и входят в одну иранскую группу большой индоевропейской языковой семьи.

Восточный Памир населяют киргизы, и говорят они на своем родном языке. В такой лингвистической пестроте не обходимо, разумеется, еще один язык-посредник. Эта роль традиционно принадлежит русскому — языку большинства населения страны, ставшему средством межнационального общения всех народов и народностей Советского Союза.

— Оба языка — таджикский и русский — стали единой могучей силой, которая позволила моим землякам после провозглашения в 1924 году Таджикской Советской Республики увидеть свет знаний, приобрести к сокровищницам культур братских народов СССР, к

мировой культуре, — говорит Додхудо Карамшоев. Уроженец небольшого памирского селения Баджув, он окончил Государственный педагогический институт в Душанбе — столице Таджикистана, продолжил учебу в аспирантуре в Ленинграде. Додхудо Карамшоев стал первым специалистом среди горцев Памира, посвятившим свою жизнь исследованию уникальной местной лингвистической мозаики.

Все памирские языки с множеством диалектов живые: в Таджикистане на них говорит около 130 тысяч человек. В то же время они сильно отличаются друг от друга. В шугнано-рушанскую группу, например, входят помимо шугнанского и рушанского бартангский, орошорский и сарыкольский языки. И хотя носители их могут общаться между собою,

даже в этой группе языки имеют различное число гласных звуков, в одних из них сохранилась грамматическая категория рода, в других, как и в большинстве современных иранских языков, ее нет. Различия же между языками шугнано-рушанской группы и языками ваханским, язгулемским, ишканимским, мунджанским столь велики, что взаимопонимание между их носителями практически исключено.

Отдел памироведения, которым руководит Додхудо Карамшоев, сложился 15 лет назад. Здесь занимаются изучением не только языков, но и фольклора Памира. Все 14 сотрудников отдела — уроженцы Памира — представляют собой в миниатюре языковую мозаику этого края.

За последние десятилетия жизнь памирцев круто измени-

лась. Высокогорный край пересекать оживленные автомагистрали. В аэропортах Памира приземляются реактивные пассажирские лайнеры. Даже в самых отдаленных горных селениях светят электрические огни. Новая жизнь, естественно, внесла изменения и в памирские языки. В них появились заимствования, интернациональные слова, некоторые сократились. Однако памирским языкам не угрожает забвение. Сейчас в Москве готовится к изданию «Шугнано-русский словарь», в замыслах ученых — составление сводного сравнительного словаря языков Памира. Обширное фольклорное собрание подготовлено к публикации памироведами Таджикистана. Их труды постоянно печатаются в республиканской прессе и специальных научных изданиях.

Юрий ЗЕММЕЛЬ, корреспондент АПН.

**УВАЖАЕМЫЕ
СООТЕЧЕСТВЕННИКИ!**

Каждого из нас волнует, какими вырастут наши дети и внуки, будут ли они счастливы. Мы делаем все, чтобы помочь им выбрать правильную дорогу в жизни. Но сегодня из-за безответственной милитаристской политики руководства НАТО и прежде всего администрации США перед человечеством со всей остротой встал вопрос — будет ли вообще будущее у наших детей? Не погибнет ли в ядерном костре земная цивилизация!

В сложившейся обстановке особенно ярко проявляется разница в целях, которые ставят перед собой в международной политике государства с различным общественным строем. Первоочередной задачей администрации США и их союзников является форсирование гонки вооружений, чтобы добиться военного превосходства над Советским Союзом, другими социалистическими странами, во имя мирового господства. Чтобы завуальровать эту цель, оправдаться перед своими народами за гигантские расходы на все новые и новые виды вооружений, в капиталистических странах уже давно и назойливо муссируется набивший оскомину миф о «советской военной угрозе».

Наша страна твердо и последовательно выступает против политики конфронтации, за разрядку, за деловые переговоры по ограничению и сокращению любых видов вооружений, за мирное сосуществование государств с различным общественным строем.

«Все усилия государств, активность правительств, организованных политических сил, всех граждан каждой страны должны быть обращены сейчас на то, чтобы не допустить ядерной катастрофы. Нет и не может быть более важного вопроса», — говорится в обращении «К парламентам, правительствам, политическим партиям и народам мира», принятом на совместном торжественном заседании Центрального Комитета КПСС, Верховного Совета СССР и Верховного Совета РСФСР 22 декабря 1982 года, посвященном 60-летию образования Союза ССР. Именно на достижение этой благородной цели направлена Программа мира на 80-е годы, намеченная XXVI съездом КПСС. Этот комплекс важных крупномасштабных инициатив отражает единодушное стремление советских людей сделать все возможное, чтобы отвести угрозу ядерной войны, сохранить мир на земле. В последнее время наша страна предприняла ряд одно-

сторонних шагов в вопросе разрядки. В частности, Советский Союз заявил, что не применит первым ядерного оружия. Твердость курса на сохранение мира в политике СССР была еще раз подтверждена на состоявшихся в июне этого года Пленуме ЦК КПСС и восьмой сессии Верховного Совета СССР. В принятом Верховным Советом СССР постановлении «О международном положении и внешней политике СССР» говорится: «Одна из самых насущных задач нынешнего момента — положить конец наращиванию ядерных вооружений. Решение этой задачи стало бы крупным вкладом в уменьшение грозящей народам опасности». Именно исходя из этого, Верховный Совет поручил Совет-

ПАВАЖАНЫЯ СУАЙЧЫННІКІ!

Кожнага з нас хвалюе, якімі вырастаць нашы дзеці і ўнукі, ці будуць яны шчаслівыя. Мы робім ўсё, каб памагчы ім выбраць правільную дарогу ў жыцці. Але сёння з-за безадказнай мілітарысцкай палітыкі кіраўніцтва НАТО і перш за ўсё адміністрацыі ЗША перад чалавецтвам з усёй вастрынёй паўстала пытанне — ці будзе ўвогуле ў нашых дзяцей будучыня? Ці не загіне ў ядзерным вогнішчы зямная цывілізацыя?

У існуючым становішчы асабліва ярка праяўляецца адрозненне ў мэтах, якія ставяць перад сабой у міжнароднай палітыцы дзяржавы

Вярхоўнага Савета РСФСР 22 снежня 1982 года, прысвечаным 60-годдзю ўтварэння Саюза ССР. Іменна на дасягненне гэтай вышэйшай мэты накіравана Праграма міру на 80-я гады, намечаная XXVI з'ездам КПСС. Гэты комплекс важных буйнамаштабных ініцыятыў выказвае адзінадушнае імкненне савецкіх людзей зрабіць усё магчымае, каб адвесці пагрозу ядзернай вайны, захаваць мір на зямлі. У апошні час наша краіна зрабіла шэраг аднабаковых крокаў у пытанні разрадкі. У прыватнасці, Савецкі Саюз заявіў, што не прыменіць першым ядзерную зброю. Цвёрдасць курсу на захаванне міру ў палітыцы СССР была яшчэ раз пацверджана на прайшоўшых у чэрвені гэтага года Пленуме ЦК КПСС і восьмай сесіі Вярхоўнага Савета СССР. У прынятай Вярхоўным Саветам СССР пастанове «Аб міжнародным становішчы і знешняй палітыцы СССР» гаворыцца: «Адна з самых надзённых задач сённяшняга моманту — пакласці канец нарошчванню ядзерных узбраенняў. Вырашэнне гэтай задачы стала б буйным укладам у змяншэнне небяспекі, якая пагражае народам». Іменна зыходзячы з гэтага, Вярхоўны Савет даручыў Савецкаму ўраду звярнуцца да ўрадаў ЗША, Вялікабрытаніі, Францыі і Кітая з прапановай адначасова замарозіць усё свае ядзерныя ўзбраенні. Між тым, як вынікае з заяў дзяржаўнага дэпартаменту ЗША, МЗС Вялікабрытаніі і міністэрства знешніх зносін Францыі, урады гэтых краін негатыўна аднесліся да савецкіх прапановаў аб замарожванні ядзерных арсеналаў, нягледзячы на тое, што гэта было б у інтарсах народаў усяго свету.

Як і ўсіх сумленных людзей планеты, пытанне захавання міру на зямлі глыбока хвалюе і нашых замежных суайчыннікаў. Многія з вас, паважаныя землякі, самі прымаюць актыўны ўдзел у барацьбе за мір: выходзяць на дэманстрацыі, збіраюць сродкі ў фонд міру, подпісы пад адозвамі да раззбраення. Хацелася б пачуць вашу думку пра сучаснае міжнароднае становішча, пра тое, якія намаганні трэба прыкладзіць дзяржавам і народам, каб пазбавіць чалавецтва ад глабальнай катастрофы — тэрмаядзернай вайны, як утаймаваць мілітарысцкія сілы, што імкнуцца да яе раззавязвання.

Таму просім чытачоў нашай газеты адказаць на наступныя пытанні прапановаемай анкеты:

**ЗАЩИТА МИРА—ДОЛГ КАЖДОГО
АБАРОНА МІРУ—АБАВЯЗАК КОЖНАГА**

скаму правительству обратиться к правительствам США, Великобритании, Франции и Китая с предложением одновременно заморозить все свои ядерные вооружения. Между тем, как следует из заявления государственного департамента США, МИД Великобритании и министерства внешних сношений Франции, правительства этих стран негативно отнеслись к советским предложениям о замораживании ядерных арсеналов, несмотря на то, что это было бы в интересах народов всего мира.

Как и всех честных людей планеты, вопрос сохранения мира на земле глубоко волнует и наших зарубежных соотечественников. Многие из вас, уважаемые земляки, сами принимают активное участие в борьбе за мир: выходят на демонстрации, собирают средства в фонд мира, подписи под воззваниями к разоружению. Хотелось бы услышать ваше мнение о современной международной обстановке, о том, какие усилия надо приложить государствам и народам, чтобы избавить человечество от глобальной катастрофы — термоядерной войны, как обуздать милитаристские силы, стремящиеся к ее развязыванию.

Поэтому просим читателей нашей газеты ответить на следующие вопросы предлагаемой анкеты:

з разным грамадскім ладам. Першачарговай задачай адміністрацыі ЗША і іх саюзнікаў з'яўляецца фарсіраванне гонкі ўзбраенняў, каб дабіцца ваеннай перавагі над Савецкім Саюзам, іншымі сацыялістычнымі краінамі, у імя сусветнага панавання. Каб завуальіраваць гэтую мэту, апраўдацца перад сваімі народамі за гіганцкія расходы на ўсё новыя і новыя віды ўзбраенняў, у капіталістычных краінах ужо даўно і дакучліва мусіруецца набіўшы аскаму міф аб «савецкай ваеннай пагрозе».

Наша краіна цвёрда і паслядоўна выступае супраць палітыкі канфрантацыі, за разрадку, за дзелавыя перагаворы па абмежаванню і скарачэнню любых відаў узбраенняў, за мірнае суіснаванне дзяржаў з розным грамадскім ладам.

«Усе намаганні дзяржаў, актыўнасць урадаў, арганізаваных палітычных сіл, усіх грамадзян кожнай краіны павінны быць звернуты цяпер на тое, каб не дапусціць ядзернай катастрофы. Няма і не можа быць больш важнага пытання», — гаворыцца ў звароце «Да парламентаў, урадаў, палітычных партый і народаў свету», прынятым на сумесным урачыстым пасяджэнні Цэнтральнага Камітэта КПСС, Вярхоўнага Савета СССР і

1. Известно ли вам о тех шагах, которые предпринимает наша страна во имя сохранения мира на земле? Сообщает ли о мирных инициативах СССР пресса страны, где вы проживаете? Как реагируют на них правительство и народ?

2. Многие прогрессивные организации соотечественников за рубежом активно участвуют в борьбе за разоружение, мир и разрядку. Просим вас рассказать о деятельности вашей организации в этой области. Что вы сами делаете, чтобы сохранить мир на нашей планете?

3. В последнее время в адрес Советского правительства, лично Генерального секретаря ЦК КПСС Ю. В. Андропова приходит много писем не только от взрослых, но и от детей из капиталистических стран, в которых они выражают свою тревогу за судьбу планеты, за свое будущее. Ответ Ю. В. Андропова на письмо американской школьницы Саманты Смит широко комментировался прессой всех стран. Знают ли ваши дети, какой опасностью грозит им война? Что они думают о дальнейшей судьбе нашей планеты?

4. Главари НАТО заявляют, что создание военного превосходства над Советским Союзом будет способствовать укреплению мира на земле. Этой цели якобы послужат и новые американские ракеты среднего радиуса действия в Западной Европе. Согласны ли с подобным мнением вы и граждане страны, где вы проживаете?

5. Как вы относитесь к мифу о «советской военной угрозе»? Верят ли в него ваши друзья и знакомые?

6. Что, по вашему мнению, необходимо сделать, чтобы навсегда обеспечить прочный и надежный мир на планете, гарантировать счастливое будущее нашим детям?

Надеемся, что вы поделитесь с нами мыслями по затронутым вопросам. Просим заранее вас благодарить. Ждем ваших писем.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ ГАЗЕТЫ «ГОЛАС РАДЗІМЫ».

1. Ці вядома вам пра тыя меры, якія прымае наша краіна ў імя захавання міру на зямлі? Ці паведамляе пра мірныя ініцыятывы СССР прэса краіны, дзе вы жывяце? Як рэагуюць на іх урад і народ?

2. Многія прагрэсіўныя арганізацыі суайчыннікаў за мяжой актыўна ўдзельнічаюць у барацьбе за раззбраенне, мір і разрадку. Просім вас расказаць пра дзейнасць вашай арганізацыі ў гэтай галіне. Што вы самі робіце, каб захаваць мір на нашай планеце?

3. Апошнім часам у адрас Савецкага ўрада, асабіста Генеральнага сакратара ЦК КПСС Ю. У. Андропова прыходзіць многа пісем не толькі ад дарослых, але і ад дзяцей з капіталістычных краін, у якіх яны выказваюць сваю трывогу за лёс планеты, за сваю будучыню. Адказ Ю. У. Андропова на пісьмо амерыканскай школьніцы Саманты Сміт шырока каменціраваўся прэсай усіх краін. Ці ведаюць вашы дзеці, якой небяспэкай пагражае ім вайна? Што яны думваюць пра далейшы лёс нашай планеты?

4. Кіраўнікі НАТО заяўляюць, што стварэнне ваеннай перавагі над Савецкім Саюзам будзе садзейнічаць умацаванню міру на зямлі. Гэтай мэце нібыта паслужаць і новыя амерыканскія ракеты сярэдняга радыуса дзеяння ў Заходняй Еўропе. Ці згодні з падобным меркаваннем вы і грамадзяне краіны, дзе вы жывяце?

5. Як вы ставіцеся да міфа аб «савецкай ваеннай пагрозе»? Ці вераць у яго вашы сябры і знаёмыя?

6. Што, на вашу думку, неабходна зрабіць, каб назаўсёды забяспечыць трывалы і надзейны мір на планеце, гарантаваць шчасліваю будучыню нашым дзецям?

Спадзяёмся, што вы падзеліцеся з намі меркаваннямі па закранутых пытаннях. Загадзя вам дзякуем. Чакаем вашых пісьмаў.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ ГАЗЕТЫ «ГОЛАС РАДЗІМЫ».

Святлана Алексіевіч — маладая журналістка. Жыве і працуе ў Мінску. Нядаўна яе імя стала шырока вядома: у часопісе «Маладосць» (№ 3, 1983 год) былі надрукаваны раздзелы з дакументальнай кнігі С. Алексіевіч «Калі і жанчыны ваявалі...». Суровы і жорсткі сваёй праўдзівасцю дакументальны твор пра міную вайну, пра жанчын, якія ў цяжкую для Радзімы гадзіну сталі побач з мужчынамі, каб абараніць сваю зямлю, дзяцей, будучыню, увес свет ад фашызму. 800 тысяч жанчын, сведчыць статыстыка, было на мінулай вайне: зенітчыц, кулямётчыц, снайпераў і сапёраў, рэгуліроўшчыц і медыкаў, сувязістаў і працак... Бадай, не было такой ваеннай прафесіі, якой не авалодалі б жанчыны. Ды, улас-

на, што за жанчыны! — проста дзяўчаты 16—18 гадоў, якія, ледзь-ледзь скончыўшы школу, апранулі салдацкія шынялі і боты. Не ўсе вярнуліся з вайны, далёка не ўсе з узнагародамі. Няпроста склаўся лёс многіх франтавічак і пасля: падарванае здароўе, няўдалае асабістае жыццё, адзіноцтва... Ва ўсім гэтым вінавата вайна — агідная, жорсткая, бесчалавечная.

Паказаць вайну вачыма жанчын — такую мэту ставіла перад сабой Святлана Алексіевіч, калі распачынала работу, да якой яе, прынамсі, падтурхнулі вядомыя беларускія пісьменнікі В. Быкаў, А. Адамовіч, Я. Брыль. Чатыры гады працавала С. Алексіевіч

над зборам матэрыялу. Працавала ў час летняга адпачынку, у выхадныя дні. Сотні паездак па ўсёй краіне, больш за 500 сустрэч з жанчынамі, кіламетры магнітафоннай плёнкі... Яна здзейсніла грамадзянскі подзвіг, напісаўшы гэтую кнігу [яна хутка пачынець свет у рэспубліканскім выдавецтве], якая нават у часопісным варыянце стала з'явай не толькі беларускай, але і ўсёй савецкай літаратуры. Вядомы беларускі кінарэжысёр Віктар Дашук зняў на аснове гэтай кнігі дакументальны цыкл «У вайны не жаночы твор».

Прапануем вашай увазе некалькі раздзелаў з кнігі С. АЛЕКСІЕВІЧ «Калі і жанчыны ваявалі...».

«Я БЫЛА СНАЙПЕРАМ...»

Стары п'яціпавярховы дом на ўскраіне Мінска. Усё пачалося з яго — першая сустрэча і першы расказ.

Маленькая жанчына сядзела ў вялікім крэсле, закрывшы твар рукамі.

— Не-не, не хачу ўспамінаць... Нервы нікудышныя... І дзеям цяжка са мной, і мужу... Я сама не вінавата, што я гэтак...

Потым запытала:

— А чаму вы запісваеце толькі жанчын? Пагаварылі б з маім мужам, вось хто расказаў бы... Ён сам беларус, ён мяне пасля вайны ў Беларусь і прывёз... Як звалі камандзіраў, генералаў, нумары часцей — усё памятае. А я не. Я памятаю толькі тое, што са мной было. Што цвіком у душы сядзіць...

Папрасіла сваё магнітафон: «Мне трэба вашы вочы, каб расказаць, а ён будзе замінаць... Але праз колькі хвілін забылася на яго...»

Марыя Іванаўна МАРОЗАВА (ІВАНУШКІНА), яфрэйтар, снайпер:

— Там, дзе стаяла наша сяло Дзякоўскае, цяпер Пралетарскі раён Масквы. Як вайна пачалася, мне было яшчэ няпоўных восемнаццаць гадоў. Я хадзіла ў калгас, потым скончыла бухгалтарскія курсы, працавала рахункаводам. І адначасова мы займаліся на курсах пры ваенкамаце, нас там вучылі страляць з баявой вінтоўкі. У гуртку было сорак чалавек. З нашай вёскі — чатыры чалавекі, з суседняй — пяць, адным словам, з кожнай вёскі па некалькі чалавек. І ўсе дзяўчаты... Мужчыны ўжо пайшлі... хто мог...

Хутка з'явіўся заклік ЦК камсамола да моладзі, паколькі вораг ужо быў пад Масквой, стаць на абарону Радзімы. Не толькі я, усё дзяўчаты сказалі, што хочучы пайсці на фронт. У мяне ўжо бацька ваяваў.

Мы думалі, што мы адны такія... А як прыйшлі ў ваенкамат — там дзяўчат ужо многа. Адбор быў вельмі строгі, папершае, трэба было мець моцнае здароўе. Я, вядома, сумнявалася, бо ў дзяцінстве часта хварэла, была слабенькая. Потым, калі ў доме, апрача той дзяўчыны, што ішла на фронт, нікога не заставалася, таксама адмаўлялі, бо нельга ж было пакідаць адну маці. Ну, а ў мяне заставаліся дзве сястры і два браты, праўда, усё многа меншыя за мяне, але ўсё роўна лічылася, што мама не адна. Але тут была яшчэ адна акалічнасць — з калгаса ўсе пайшлі, на полі няма каму працаваць, і старшыня не хачеў нас пусіць. Адным словам, нам адмовілі. Пайшлі мы ў райком камсамола, і там адмовілі.

Там мы дэлегацыяй з нашага раёна паехалі ў ЦК камсамола. Нам зноў адмовілі. І тут мы надумалі: калі мы ўжо ў Маскве, дык трэба пайсці ў ЦК камсамола. Як прыйшлі туды, дзверы адчынілі да сакратара баяліся... І хто ж будзе дакладваць?..

Думалі, што адны там бу-

КАЛІ І ЖАНЧЫНЫ ВАЯВАЛІ...

РАЗДЗЕЛЫ З ДАКУМЕНТАЛЬНАЙ КНІГІ

дзем, ажно і ў калідор цяжка было ўбіцца, не то што дайсці да сакратара. Там з усяго Саюза моладзь была, шмат такіх, што пабылі ў акупацыі, за гібель блізкіх хацелі адпомсціць.

Увечары ўсе-ткі прабіліся і мы да сакратара. Нас пытаюць: «Ну як вы пойдзеце на фронт, калі вы страляць не ўмеце?» А мы кажам, што ўжо навучыліся... «Дзе?.. Як?.. А перавязваць умеце?..» А нас, ведаеце, у тым самым гуртку пры ваенкамаце раённы ўрач вучыў перавязваць. Ну, і ў нас быў козыр у руках, што мы не адны, што ў нас яшчэ сорак чалавек, і ўсе ўмеюць страляць і аказваць першую дапамогу. Нам казалі: «Ідзіце і чакайце. Ваша пытанне будзе вырашана станоўча». І літаральна праз пару дзён у нас былі пазы на руках...

Мы прыйшлі ў ваенкамат, нас тут жа ў адны дзверы ўвялі, у другія вывелі. У мяне была каса — доўгая, вельмі прыгожая каса... Я ўжо без яе выйшла. І суценку забралі. Не паспела маме ні суценку, ні касу аддаць... Яна вельмі прасіла, каб што-небудзь маё ў яе засталася... Нас тут жа адзелі ў гімнасцёркі, пілоткі выдалі, далі рэчмышкі і ў таварны састаў пагрузілі...

Мы яшчэ не ведалі, куды нас залічаць, куды мы едзем. Прыехалі на станцыю Шчолюкава, непадалёк ад яе была жаночая снайперская школа. Аказваецца: нас туды.

Вывучалі мы статуты — гарнізоннай службы, дысцыплінарны, маскіроўку на мясцовасці, хімізасцэрогу. Дзяўчаты ўсе вельмі стараліся. З заплішчанымі вачыма навучыліся збіраць і разбіраць «снайперку»... Вызначаць хуткасць ветру, рух цэлі, адлегласць да цэлі, ячэйкі капаць, поўзаць папластунску — усё-ўсё гэта мы ўжо ўмелі. Пасля сканчэння курсаў агнявую, страляваю я здала на пяць. Самае цяжкае, памятаю, было падняцца па трывозе і сабрацца за пяць хвілін. Боты мы бралі памешам на адзін-два нумары большыя, каб не траціць часу на дзяваўчы, хутчэй сабрацца. За пяць хвілін трэба было адзецца, абуться і стаць у строй. Былі выпадкі, што ў ботах на босую нагу ў строй выбягалі. Адна дзяўчына ледзь ногі сабе не адмарозіла. Старшыня зрабіў заўвагу, потым вучыў нас анучы накручваць. Стане над намі і гудзе: «Як мне, дзеванькі, салдат з вас зрабіць, а не мішэні фрыццам?»

Ну, і вось прыбылі мы на фронт... У 62-ую стралковую дывізію... Камандзір, як цяпер памятаю, палкоўнік Бародкін, запрасіў нас да сябе, пачаставаў абедом. І, чуем, пытае ў

свайго ад'ютанта: «Ці няма ў нас чаго салодзенькага да чаю?» Мы пакрыўдзіліся: «За каго ён нас лічыць, мы ваяваць прыехалі!» А ён нас прымаў не як салдат, а як дзяўчат, размаўляў як з дзяўчатамі. Ён старэйшы за нас, узростам мы былі яго дочки. «Што ж я з вамі рабіць буду, любячы вы мае?» — вось як сустрэў ён нас.

Назаўтра прымусяў паказаць, як страляць умеем, маскіравацца на мясцовасці. Адстраляліся добра, нават лепей за мужчын-снайпераў, якіх адазвалі з перадавой на двухдзённыя курсы. А потым маюць палкоўнік прыйшоў, ходзіць, аглядае паляну, потым стаў на адну купіну — нічога не відаць. І тут «купіна» пад ім узмалілася: «Ой, таварыш палкоўнік, не магу болей, цяжка!» Ну і смеху было! Ён паверыць не мог, што гэтак непрыкметна можна замаскіравацца. Але ўсё роўна шкадаваў нас: як ішлі на перадавую, папярэджаў, каб ацярожныя былі, не высюваліся.

Выйшлі мы першы дзень на «паляванне» (гэтак у снайпераў называліся тыя выхадзі). Мая снайперская пара — Маша Казлова. Замаскіраваліся, ляжым: я вяду назіранне, Маша — з вінтоўкай. І раптам Маша мне:

— Стралай, стралай... Бачыш — афіцэр!

Я ёй кажу:

— Я назіраю. Ты страляй...

— Пакуль мы тут высвятляць будзем, — кажа яна, — ён пойдзе.

А я ёй сваё:

— Спачатку трэба стралковую карту скласці. Арыенціры нанесці: дзе хлёў, бязроўка...

— Ты будзеш тут, як у школе, разводзіць папяровую валакіту? Я прыехала не паперкамі займацца, а страляць — бачу, што Маша ўжо зазлавала на мяне.

— Ну дык страляй, чаго ты?.. Мы спрачаліся, а ў гэты час сапраўды нямецкі афіцэр даваў салдатам указанні. Падышла фурманка, і салдаты па ланцужку перадавалі нейкі груз. Гэты афіцэр стаяў, нешта казаў, потым схаваўся. Мы спрачаемся. Я бачу, што ён ужо два разы паказваўся, і калі мы яшчэ будзем марудзіць, дык праваронім яго. І калі ён з'явіўся трэці раз, гэта ж адно імгненне — то пакажацца, то схаваецца, — я вырашыла страляць. І раптам думка: «Гэта ж чалавек, хоць ён вораг, але чалавек», — і ў мяне некалькі пачалі дрыжаць рукі, па ўсім целе холад пайшоў, дрыжыкі ўзялі. Нейкі страх... Але я ўзяла сябе ў рукі, націснула на спуск... Ён узмахнуў рукамі і ўпаў... Забіты ён быў ці не,

не ведаю. Але мяне пасля гэтага яшчэ больш дрыжыкі пачалі калаціць, нейкі страх узяў — я забіла чалавека...

Калі мы адтуль прыйшлі, пачалі ў сваім узводзе раскаваць, што са мною было, сабралі сход. У нас камсоргам была Клава Іванава, яна мяне пераконвала: не шкадаваць трэба, а ненавідзець... Праз некалькі дзён Марыя Іванаўна павядае мяне да сваё саброўкі. І яшчэ раз пачую пра такое ж самае.

Клаўдзія Рыгораўна КРОХІНА, старшы сяржант, снайпер: «...Было наступленне. Мы заляглі, і я назіраю. І вось бачу: адзін іх салдат прыўзняўся. Я стрэліла, і ён упаў. І тут, ведаеце, мяне ўсю закалаціла... Я заплакала. Калі па мішэнях страляла — нічога, а тут шкода: як гэта я забіла чалавека? Потым прайшло гэта. І во я прайшло. Мы ішлі, было гэта каля нейкага гарадка ва Усходняй Прусіі. І там, калі мы ішлі, каля дарогі стаяў барак ці, можа, дом, не ведаю, бо гэта згарэла ўжо, адно вуголле засталася. І ў гэтым вуголлі — паскручаныя чалавечыя косці. Мы падышлі бліжэй, угледзеліся і ўбачылі там у вуголлі абгарэлыя зорачкі. Гэта нашы параненыя ці палонныя гарэллі... Як паглядзела на гэта, не магла апамятацца доўга, помслівасць засталася.

...Прышла я з фронту, вядома, з пасівелай галавой. Дваццаць адзін год, а я ўжо сівая... У мяне раненне было, кантузія, я дрэнна чула на адно вуха. Першыя сівыя валасы ў мяне з'явіліся пасля таго, як убачыла нашых спаленых байцоў, абгарэлых зорачкі.

Мама сустрэла мяне словамі: «Я верыла, што ты прыйдзеш. Я за цябе малілася дзень і ноч». Брат загінуў на фронце. І яна казалі:

«Ён хлопец, ён мужчына, ён абавязаны быў абараняць Радзіму, а ты дзяўчына, я не ўцяплю, як ты адважылася пайсці на фронт... Я аб адным бога маліла: калі параняць, то хай лепей заб'юць, каб дзяўчыне калекай не застацца...»

У нас там, у Чэлябінскай вобласці, вяліся нейкія рудныя распрацоўкі. Як толькі пачыналіся выбухі, а гэта рабілася ўночы, я кумельгам, усхапіўшыся з ложка, кідалася па шынель і бегла, мне трэба было кудысьці бегчы. Мама мяне схопіць, прытуліць да сябе і ўгаворвае, як маленку...

Марыя Іванаўна працягвае свой расказ:

— Нашы разведчыкі ўзялі аднаго нямецкага афіцэра, і ён быў крайне здзіўлены, што ў яго размяшчэнні выбіта шмат салдат і ўсе раненні ў галаву.

Просты стралок, кажа, не можа столькі цялаць у галаву. «Пакажыце, — папрасіў, — мне гэтага стралка, што столькі салдат маіх забіў. Мы вялікае папуненне атрымалі, але кожны дзень па дзесяць чалавек выбіваў». Камандзір палка кажа: «На жаль, не магу паказаць, гэта дзяўчына-снайпер, але яна загінула». Гэта была Саша Шляхава. Яна загінула ў снайперскім паядынку. І вось калі нямецкі афіцэр пачуў, што гэта была дзяўчына, ён не мог вымавіць слова, апусціў галаву і не ведаў, што сказаць.

Мы хадзілі парамі, адной адцямна да цямна сядзець цяжка, вочы слязюцца, рукі нямеюць, цела ад напружання таксама дранчэе. Зімой асабіліва цяжка. Снег, ён пад табой растае, ляжыш у вадзе, цэлы дзень у вадзе. Мы выходзілі, як толькі бралася на досвітак, і вярталіся тады, як становілася цёмна. Па дванаццаць, а то і болей гадзін мы ляжалі ў снезе або залезлі на верхавіну дрэва, на дах хлява ці разбуранага дома і там маскіраваліся, каб вораг не бачыў, дзе мы, дзе наша пазіцыя, адкуль мы вядзем назіранне. І стараліся як мага бліжэй знайсці пазіцыю, семсот-восемсот, а то і пяцьсот метраў нас аддзяляла ад траншэі, дзе былі немцы.

Я не ведаю, адкуль у нас адвага бралася. Звычайныя дзяўчаты, па сямнаццаць-дваццаць гадоў, а ішлі. І пад забітых салдат даводзілася хвацца, калі побач міна ці снарад разрываўся. А цяпер, хоць я ўжо і пастарэла, у мяне ўнукі, і як убачу пахананне незнамага чалавека, мяне страх бярэ. Калі цёмна, боюся адна ў кватэры быць. А на вайне нічога гэтага не было. Памятаю Мінскі кацёл. ...Горача, на гімнасцёрках соль павыступала, гэтак пот праймае, а куды ні глянеш — лужыны ўсе ў крыві, трупы конай, трупы салдат, тэхніка нямецкая пабітая. І нейкае паучыццё не страху, а радасці, што мы іх столькі пабілі...

Не, не падумаеце, што мы зрабіліся жорсткія... Бяздушныя... Я вам раскажу адзін выпадак. Нікому не раскажале, некай саромелася... Гэты выпадак са мною быў...

Мы ішлі ў наступленне, вельмі хутка наступалі. І выдзігнуліся, забеспячэнне ад нас адсталі: кончыліся боепрыпасы, выйшлі прадукты, кухня і тую разбіла снарадам. Трэці суткі сядзелі на сухарах. Ужо ніхто глядзець не мог на тыя сухары.

Маю снайперскую пару забіла, а я з новай ішла на перадавую. І раптам бачым — на «нейтраліцы» жараба. Такое прыгожае, хвост у яго пушысты... Гуляе сабе спакойна, як быццам нічога, ніякой вайны няма. І немцы, чуюм, загаманілі, яго убачылі. Нашы салдаты таксама перамаўляюцца:

— Драпане зараз! А прыва-рак быў бы...

— З аўтамата на такой адлегласці не возьмеш...

Убачылі нас: — Снайперы ідуць! Яны яго зараз... Давай, дзяўчаты!..

[Заканчэнне будзе].

КУПАЛАЎЦЫ ВЯРНУЛІСЯ З ГАСТРОЛЯЎ ЗА МЯЖОЙ

ДЗЕСЯЦЬ ДЗЁН У КРАІНЕ РУЖ

Дырэктар Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Іван ВАШКЕВІЧ расказвае пра паездку трупы ў Балгарыю.

Пасля вяртання настрой ва ўсіх артыстаў трупы прыўзняты. Такое адчуванне, што мы пабывалі ў сваіх старых сяброў, хаця наш тэатр раней ніколі не ездзіў у Балгарыю. Праўда, балгарскія гледачы знаёмы з п'есамі Андрэя Макаёнка, якія ідуць там у розных тэатрах. Ды і наогул, дзякуючы сталым літаратурным і навуковым сувязям нашай рэспублікі і Балгарыі, яны няблага ведаюць беларускіх паэтаў, празаікаў, знаёмы з гісторыяй Беларусі, яе народнымі традыцыямі, мастацтвам. Адчуваць гэта было надзвычай прыемна.

Сялета мы павінны былі прадстаўляць савецкае сцэнічнае мастацтва на традыцыйным Міжнародным тэатральным фестывалі, які праходзіў у Балгарыі. Ну і, зразумела, вельмі хваліліся. Да нас жа там пабывалі тэатры Масквы і Ленінграда, вядучыя калектывы Савецкага Саюза. Балгарская публіка выхавана на лепшых узорах сусветнага сцэнічнага мастацтва, можа нават трохі збалансаваная, з высокімі патрабаваннямі да драматургіі, ігры актэраў, рэжысуры.

Зінаіда Браварская падрыхтавала з такой нагоды прывітальнае слова на балгарскай мове, з якім яна выступала перад гледачамі.

Першы спектакль, што мы далі ў Сафіі, у будынку дзяржаўнага тэатра сатыры, ішоў з сінхронным перакладам. Гэта была «Паўлінка», якая не сыходзіць са сцэны ўжо 40 гадоў. Славутая купалаўская п'еса, дзе столькі народнага гумару, песень, танцаў, музыкі, вяселасці...

Уражаныя гэтым маляўнічым відовішчам, натхнёнай і самабытнай іграй артыстаў, некаторыя гледачы ў зале пачалі здымаць навушнікі, бо яны ім сталі зусім непатрэбныя: усё было зразумела без перакладу. Дарэчы, на працягу ўсяго спектакля яны жыва рэагавалі на рэплікі герояў, часта задаволеныя ўчынкамі Паўлінкі, зачараваныя яе гаворкай, мілым спевам, пачыналі бурна апладваваць. Такі гаворачы, эмацыянальны прыём яшчэ больш падбадзёрваў выканаўцаў, і яны з бляскам закончылі спектакль. Іх проста закідалі ружамі. Доўга не адпускалі са сцэны Зою Белахвосцік, нашу юную выканаўцу ролі Паўлінкі. Здымаў і Стому, Галіну Макараву, Паўла Кармуціна, Лілію Давідовіч і іншых артыстаў.

Другім нашым гастрольным спектаклем быў «Трыбу-

нал» Андрэя Макаёнка. У Сафіі мы яго паказалі двойчы. І поспех быў не меншы, чым у «Паўлінкі». На вачах узрушаных гледачоў я бачыў слёзы. У антракце, калі мы гутарылі з гэтымі людзьмі, яны гаварылі: «Другары (балгарску — сябры, гэтак і толькі гэтак яны называлі нас), мы ведаем, што такое вайна. Яна калечыць чалавека і фізічна, і маральна. Гэта добра, што савецкае мастацтва бярэ на сябе адказнасць за выхаванне ў людзей пачуцця нянавісці да вайны і робіць гэта таленавіта, смела. Мы ўзрушаны, мы ўсхваляваны — і за гэта ўдзячны вам, беларускія другары».

Акрамя Сафіі, мы таксама выступалі яшчэ ў невялікім балгарскім горадзе Кюстендзіле ў тэатры «Чырвоны Куляўка». Далі там два спектаклі. Сустрэкаліся з балгарскімі актэрамі, з навуковымі работнікамі, з рабочымі, з журналістамі. Адна з такіх сустрэч мела працяг. Адбылася яна ў сельскай мясцовасці, у адным з сельскагападарчых аб'яднанняў па вырошчванню садавіны. Дзяўчаты частавалі нас чарэшнай, буйной, сакавітай, смачнай, гэтка расце толькі ў Балгарыі! Яны цікавіліся, як жыўць беларускія сяляне і ці любяць у нас спяваць, наладжваць свае вясковыя святы. Мы паказалі ім урывак з «Паўлінкі». А на наступны дзень, калі выступалі ўжо ў Сафіі, перад пачаткам спектакля да мяне падыходзіць адміністратар і кажа: «Вас ля ўваходу пытаюцца людзі з вялізнымі карзінамі чарэшні». Я адразу ўсё зразумеў. Выходжу. Так і ёсць: стаяць учарашнія нашы знаёмыя, якія, даведаўшыся, што мы выступаем у сталіцы, прыехалі за дзесяткі кіламетраў, каб паглядзець спектакль «другароў». Гэта кранула больш, чым водгукі прафесіяналаў, рэцэнзіі ў балгарскім друку, дзе, між іншым, вельмі высока ацэньвалася майстэрства беларускіх актэраў, адзначалася народнасць, самабытнасць, музыкальнасць нашага тэатра.

На сустрэчах з балгарскімі дзеячамі культуры мы абмяркоўвалі не толькі свае вузкія тэатральныя праблемы. Гутарка ішла аб сучасным жыцці, складаным становішчы ў свеце, аб вялікай ролі мастацтва ў барацьбе за мір. На адной з такіх сустрэч нашы калегі, балгарскія артысты, адзначалі, што больш за ўсё іх прываблівае савецкі тэатр сваім гуманізмам, тым, што

паказвае чалавека вышэйшай якасці; што героем там ніколі не можа быць злодзей, чалавек непрыстойны, несумленны, амаральны.

Прафесійнае балгарскае тэатральнае мастацтва сёння надзвычай цікавае і разнастайнае. Але аснова яго — народная, дзе таксама, як і ў нацыянальным беларускім тэатры, шырока выкарыстоўваецца фальклор, многа музыкі, дзе стаўка на псіхалагічную распрацоўку вобразаў.

Надзвычай шчырая зацікаўленасць балгарскіх калег нацыянальным беларускім мастацтвам праявілася яшчэ і ў тым, што па іх просьбе мы прывезлі з сабой у дырэкцыю тэатраў 15 нашых п'ес, з якіх яны маюць намер выбраць некалькі для пастаноўкі ў сябе. Зацікавіліся нашым маладым драматургам Аляксеем Дударавым. Мы нават павінны былі прачытаць для іх яго п'есу «Парог». Пасля гэтага дамовіліся, што купалаўцы паставяць у адным з тэатраў Сафіі «Парог», а ў адказ балгарскія артысты ў Мінску — сваю п'есу. Прынамсі, гэта дало б магчымасць абменьвацца артыстамі, што ў творчых і прафесійных адносінах вельмі цікава для абодвух бакоў.

10 дзён — наогул тэрмін невялікі. А для знаёмства з тэатрам нават занадта малы. Зразумела, што паглядзець нашы спектаклі змогла толькі маленькая частка людзей, якім пашанцавала набыць білеты. А цікавасць была вялікая. І таму праз некаторы час мы мяркуюем зноў паехаць у Балгарыю са значна багацейшым рэпертуарам. Яшчэ адна дэталі: на прэс-канферэнцыі, якая адбылася для балгарскіх журналістаў, прысутнічаў консул па культуры з Чэхаславакіі, ён мае намер перадаць свайму ўраду пажаданне аб запрашэнні тэатра з Мінска на гастролі ў яго краіну. Будзем спадзявацца, што супрацоўніцтва ў галіне культуры паслужыць на карысць нашых народаў і на карысць міру.

...З гасціннай і сонечнай Балгарыі мы прывезлі многа сувеніраў, вырабаў з дрэва, скуры... Абавязковы балгарскі падарунак — флакончык з ружовым маслам. Адкрыеш яго і адразу ўяўляеш бясконыя палі руж, сінь нябёсаў, яркую зеляніну дрэў і вясылых, жывіцярэдасных людзей, якія на развітанне казалі: «Чакаем вас, другары!»

Запісала
Таццяна АНТОНАВА.

Даўноую сувязь з Савецкім фондам міру падтрымлівае лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР і Літаратурнай прэміі імя Аляксандра Фадзеева Іван Чыгрынаў. Нядаўна ён зрабіў яшчэ адзін узнос, перавёўшы ў Фонд міру ганарар за кнігу публіцыстыкі «Новае ў жыцці, новае ў літаратуры». Улічваючы актыўны ўдзел І. Чыгрынава ў рабоце Фонду міру, праўленне Савецкага фонду міру ўзнагародзіла яго «Ганаровым медалём». НА ЗДЫМКУ: старшыня Беларускай рэспубліканскай камісіі садзеяння Савецкаму фонду міру народны мастак СССР З. АЗГУР уручае І. ЧЫГРЫНАВУ «Ганаровы медалём». Фота У. КРУКА.

САПРАЎДНАЯ ТВОРЧАСЦЬ ЗАЎСЁДЫ ПУБЛІЦЫСТЫЧНА

КРЭДА АЎТАРА «БЕЛАГА БІМА»

Аповесць савецкага пісьменніка Гаўрыіла Траепольскага «Белы Бім Чорнае вуха» набыла рэдкую, заздросную папулярнасць. Адлюстраванне вокладкі з сімпатычным сабакам звяртае на сябе ўвагу ў рэкламных буклетах кнігагандлёвых фірм розных краін. Аповесць удасноена многіх прэмій, пачынаючы з Дзяржаўнай прэміі СССР і канчаючы, напрыклад, прэміяй італьянскіх сляпых.

Неяк пісьменніка спыталі, ці чакаў ён, што «Белы Бім...» будзе мець такі вялікі поспех.

— Калі быць шчырым, — адказаў Траепольскі, — не чакаў. Не думаў я, што гэтую рэч адразу зразумеюць так многа людзей. Аповесць жа, па сутнасці, не пра сабаку...

«Белы Бім...» — гэта апавяданне пра чалавечую мараль, што праяўляецца ў адносінах да «брата нашага меншага». Пісьменнік расказаў пра вернасць і здраду, пра пачуццё абавязку і пакуты адзіноцтва, пра дабро і зло.

— Аповесць, — працягае Траепольскі, — вынік роздумаў: хто ж мы ёсць усё? Мне хацелася, каб чытач, пабыўшы некаторы час з моім Бімам, заірнуў бы ў сябе самога і стаў дабрэйшым і чысцейшым, няхай хоць крышачку...

Гаўрыіл Траепольскі чвэрць стагоддзя працаваў аграномам, многа займаўся селекцыяй. Яму нават удалося вывесці новы сорт проса, які добра прыжыўся ў чарназёмных абласцях Расіі.

«Цяпер мне здаецца, што вось гэты выведзены мной сорт для мяне даражэй за многія кнігі», — прызнаецца ён. І знешне Траепольскі больш падобны на агранома або сельскага настаўніка, чым на вядомага пісьменніка: высокі, сугулаваты, усё ў яго паводзінах і манерах ураўнаважана, проста.

У вялікую літаратуру Гаўрыіл Траепольскі прыйшоў позна — у 48 гадоў.

— Людзі ў гэтым узросце ўжо зборы твораў маюць, — заўважае ён. — Пісаць я спрабаваў, вядома, значна раней і нават да сцялаў тое-сёе ў часопісы, але ў лепшым выпадку атрымліваў у адказ два-тры радкі з адмовай. Мой літаратурны лёс склаўся дзякуючы Аляксандру Твардоўскаму, які многа год узначаліваў часопіс «Новый мир». Атрымаўшы маё апавяданне «Нікішка Балтушок» — гэта было восенню 1952 года, — ён тут жа адправіў мне пісьмо: «Калі ў вас ёсць яшчэ што-небудзь падобнае, дасылайце неадкладна». Неўзабаве ў часопісе з'явілася «З запісак агранома».

Траепольскі — чалавек, блізкі да прыроды. І кола яго тэм — зямля і яе прыгажосць, любоў да прыроды і жывёл і абарона іх. Таму такой нечаканай для чытачоў і гледачоў з'явілася ўступная правова пісьменніка на яго літаратурным вечары ў Астанкінскім тэлецэнтры. А Траепольскі пачаў, як ён тлумачыў пазней, з тэмы, якую лічыць сёння самай важнай. Ён сказаў:

— Мы жывём у даволі цяжкі і, будзем шчырымі, небяспечны час, калі чалавецтва пад пагрозай ядзернай катастрофы...

Сёння развіццё давер'я, шчырасці паміж людзьмі, паміж народамі — адна з асноўных задач літаратуры. І ў нашай савецкай літаратуры ёсць такія кнігі — пра адданасць абавязку, пра дабрату, давер'е і тыя якасці, да якіх павінен імкнуцца чалавек у сваім самаўдасканаленні. Але ці дастаткова гэтага? Бо сёння ў мноства людзей пры думцы аб магчымай ядзернай вайне можа ўзнікнуць адчай, змрочнае ўспрыняцце свету... Ці павінны мы паддавацца гэтаму адчаю? На мой погляд, — не, не павінны. Паглядзіце: усе нацыі паступова аб'ядноўваюцца ў пратэсце супраць вайны...

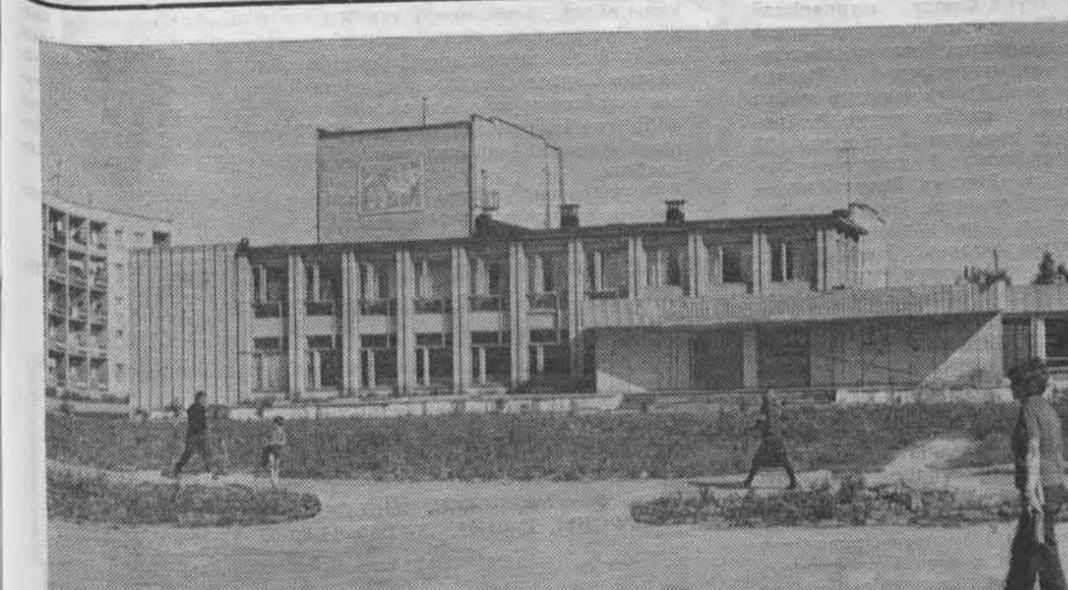
Пасля такога яго маналога заканамерным аказалася пытанне да пісьменніка:

— Што вы думаеце пра публіцыстыку ў сучаснай літаратуры?

— Я думаю, — адказаў Траепольскі, — што сапраўдны мастак твор павінен быць заўсёды публіцыстычным, так яно і было заўсёды. Талстой — увесь публіцыстычны... Гогаль — безумоўна... Я думаю, не можа быць сапраўднай літаратуры без публіцыстыкі.

Дэвіз пісьменніка, яго творчае бадай, выказаны героем «Белага Біма...» — чыстым і добрым чалавекам: «Толькі праўда, толькі гонар, толькі чыстае сумленне, і аб усім гэтым — слова».

— У мяне пытаюцца, — гаворыць Траепольскі, — як я выконваю гэты наказ. Не магу сказаць, што цалкам. Я не святы чалавек, самы звычайны. Але імкнуцца да гэтага варты абавязкова. І я стараюся імкнуцца.

Палац культуры «Меліяратар» у горадзе Хойнікі Гомельскай вобласці.

ВЯСЁЛКАВЫЯ ДЫВАНЫ

Сёння сярод народных ткачых Гродзеншчыны Таццяна Місевич вядома як надзвычай таленавітая майстрыха. Але яшчэ раней яна праславилася як народная песенніца. Розныя экспедыцыі і паасобныя збіральнікі народнай творчасці запісалі ад яе некалькі дзесяткаў невядомых раней беларускіх песняў.

Вёска Доўгая Шчучынскага раёна, адкуль Таццяна Місевич родам, і сапраўды не кароткая. Здаўна жывуць там працавітыя і песенныя людзі. У хлебароба, як вядома, няма канікул. Нават зімой, калі зямля захутана тоўстай коўдрай снегу, у палях не спыняюцца работы. Але калі ў цябе ёсць вялікае захапленне, ты заўсёды знойдзеш для яго час. Такім захапленнем для Таццяны Місевич, Бернарды Зубель і іншых жанчын вёскі Доўгай з'яўляецца ткацтва.

У асенне-зімовую пару ў многіх хатах журчаць калаўроты, стукваюць бёрдамі кросны і гучыць, віецца, як тыя разнаколерныя ніткі, песня:

**Ці свет, ці світае,
Ці на зоры займае,
А мой міленькі, голуб
сівенькі,
Коніка сядлае.**

Песня — пастаянная спадарожніца чалавека ці то ў горы яго, ці то ў радасці, ці то ў торчасці. І дываны, і поцілкі, і ручнікі ў жанчын таксама атрымліваюцца песеннымі. Гэтулькі ў іх фарбаў, гэтулькі пазычных узораў!

Спачатку Таццяна Місевич ткала супольна з Бернардай Зубель. Жанчыны разам прыдумвалі ўзоры, разам удзельнічалі ў розных выстаўках. Але творчасць не заўсёды вытрымлівае пастаянную супольнасць. Кожнаму майстру хочацца, каб яго выраб меў нейкую індывідуальнасць. Гэта станоўчая з'ява, бо што ні мастак, то свой свет, свой характар, свой почырк.

У многіх ткачых даводзілася мне бачыць вясёлкавыя дываны, але такога паступовага змянення аднаго колеру і нараджэння другога, як у Місевич, нідзе больш не сустракаў. Здаецца, вясёлка пакінула тут свой нязгасны след. Гэта вельмі складаная і карпатлівая праца. Мала мець перад сабой малюнак вясёлкі на паперы, трэба яшчэ так укладзі ніткі, каб кожная лягла на сваё месца.

Таццяна Місевич старалася прыдумаць для дываной і поцілак такія ўзоры, такія колеры, якія не сустракаліся б у іншых ткачых, якія мелі б і сваю прывабнасць, і свой змест.

— Вось гэты дыван, — гаворыць Таццяна Вікенцьеўна, расцілаючы на канапе сваю работу, — нагадвае мне мае маладыя гады, нашы тагачасныя па-

лі, спаласаваныя межамі. На палосках — даспелае жыта, а паміж ім — травяныя, усыпаныя краскамі межы. Часам гляджу на гэты дыван, а бачу гарачы жнівеньскі дзень, загарэлыя твары жанчын з сярпамі ў руках, чую іх песню:

**Ды мы ўсё поле абышлі,
Ды каля гаю вяночак
знайшлі,
Ды прынеслі на галоўцы,
Палажылі на талерцы.**

Багатыя ўзорамі і зместам і «вячэрнія» дываны Місевич. Гледзячы на іх, можна ўявіць і зорнае неба, і вясчэрнюю вёску, калі вокны дамоў ззяюць яркім святлом, і векавы бор у ноч на Івана Купала, калі, па паданню, зацвітае папарацка-кветка, цудадзейная кветка шчасця...

Акрамя дываной, поцілак і ручнікоў, тэа Таццяна Вікенцьеўна і паясы, і розныя сурэтыкі. Работы Місевич многа разоў экспанаваліся на выстаўках, некаторыя з іх сёння займаюць пачаснае месца ў музеях народнай творчасці, як сапраўднае мастацтва захоўваюць іх у сваіх калекцыях прыхільнікі народнага ткацтва.

Майстэрства Таццяны Місевич удастоена шматлікіх граматаў, дыпламаў, каштоўных падарункаў, ткачысе прысвоена ганаровае званне лаўрэата першага Усесаюзнага фестывалю самадзейнай творчасці працоўных.

Артур ЦЯЖКІ.

ГЭТЫЯ «НЯМІЛЫЯ СТВАРЭННІ»

Слава гадзюкі змрочная. Гавораць, быццам пасля смяротнага ўкусу на мордзе ў яе застывае — вось ужо сапраўды змяняе! — ухмылка.

Каго можа зацікавіць «гадзючае жыццё»? Хіба што герпатолагаў па роду іх службы. І ўсё ж давайце пераадолеем свой страх і зойдзем у «царства» гэтых стварэнняў.

Сerpентарый размясціўся непадалёку ад калывавай аўтастрады Мінска. Вялікія дрэвы і высокі плот схавалі яго ад людскіх вачэй. Бяспека нам была гарантавана, але старшы герпатолаг Віктар Рагозін усё ж азнаёміў нас з асноўнымі правіламі паводзін у забароненай зоне (для нашай і змянянай карысці).

Што мы ведалі пра гадзюку? Тое, што яе яд — каштоўнейшая сыравіна для фармацэўтычнай прамысловасці, а мяса ў некаторых краінах лічыцца далікатэсам. Вось, бадай, і ўсё.

Насельнікі серпентарыя знаходзіліся на летніх «кватэрах» — гэта сістэма ўкрыццяў, дзе яны хаваюцца ад холаду. А як з'явіцца сонейка, усе наверх — грэюцца, распластаўшыся, як рамяні. Нават на жывы корм у выглядзе мышэй і жаб увагі не звяртаюць.

Вакол вальераў пясчаная дарожка. Па ёй не спяшаючыся прагульваюцца... журавель

і чатыры хатнія качкі. Аказваецца, нованароджаная гадзюкі іншы раз умудраюцца скрозь дробную сетку ўцячы па волю. Але, трапіўшы туды, яны становяцца смачным абедам для гэтых своеасаблівых вартаўнікоў.

— І ўсё-такі ваш серпентарый — што гэта такое? Навуковы цэнтр?

— Цэх па вытворчасці прамысловага змянянага яду, — гаворыць Віктар Аляксандравіч. — Але займаемца і навуковай работай. Галоўная праблема, над якой працуем, — працяг жыцця гадзюк у няволі. Для гэтага трэба штучныя ўмовы максімальна наблізіць да прыродных. Але і гэтага мала. Гадзюка патрабуе асаблівага падыходу...

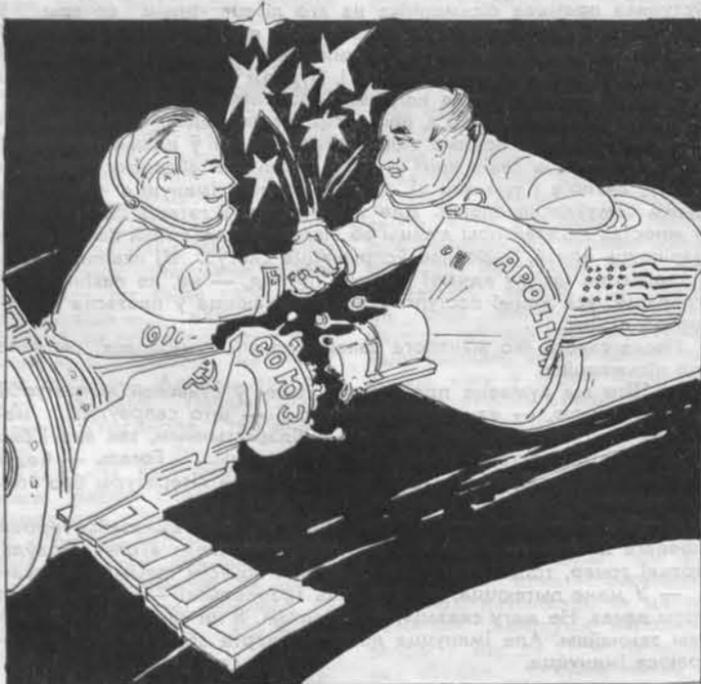
І мы пачулі цікавы расказ пра тое, як гадзюкі прывыкаюць да чалавека, пазнаюць свайго гаспадара, спакойна ляжаць у яго на руках, радуюцца, калі ён прыходзіць.

— Ці кусалі каго?

— Бывала. Але ў нас у арганізме проціяддзе. Як выпрацоўваецца імунітэт? З дамогай тых жа ўкусаў. Толькі не дарослых асобін, а маленючых. Такі ўкус вельмі карысны для нервовай сістэмы, пры прастудзе. А хочаце...

Мы не хацелі.

Ю. ФІЛІНАЎ.

У клубе Саюзу журналістаў БССР прайшла выстаўка аднаго са старэйшых беларускіх мастакоў-карыкатурыстаў Рыгора Грамыкі. Гэтага майстра добра ведае і любіць чытач: Р. Грамыка васьм разоў больш за 30 гадоў працуе ў сатырычным часопісе «Вожык». Экспазіцыя — многажанравая: бытавая карыкатура, палітычная сатыра. Нельга сказаць, што Р. Грамыка канцэнтруе ўвагу толькі на нейкіх негатыўных з'явах жыцця. У мастака ёсць шэраг работ станоўчага характару, выкананых у гратэскавай манеры, уласцівай карыкатуры. Сюды можна аднесці «Грандыёзны старт у космас», [здымак злева], «Братэрства саюзных рэспублік» і іншыя. Вучань вядомых мастакоў-карыкатурыстаў Кукрыніксаў, Рыгор Грамыка з поспехам працягвае традыцыі савецкай сатыры, сумленнай і непрымірымай да заган рэчаіснасці.

Ю. КОРЖЫКАЎ.

левай блакітных дарожкаў тут называюць Ірыну Дарычаву з Гродна, якая заваявала пяць залатых медалёў.

НЯДАЎНА ў Гале прайшоў традыцыйны матч юніёраў Савецкага Саюза і ГДР па лёгкай атлетыцы. У напружанай барацьбе перамогу атрымала зборная СССР.

Сярод пераможцаў асабістым заліку значыцца і віцэчэмпіён Уладзімір Будзько. У бегу на 400 метраў з бар'ерамі ён не толькі фінішаваў першым, але і ўстанавіў новы рэкорд СССР — 50,45 секунды. Яшчэ адным заліковым медалём У. Будзько ўзнагароджаны ў эстафеце 4×400 метраў.

Некалькі дзён неба каля вёскі Возера Уздзенскага раёна працэрчвалі дымныя сляды ўзлятаючых ракет і ракетнапланав, копіі касмічных ракет «Саюз», «Сатурн», «Апалон», «Арыян». Тут праходзілі міжнародныя таварыскія спаборніцтвы каманд краін сацыялістычнай садружнасці па ракетна-мадэльнаму спорту. У іх прынялі ўдзел спартсмены з Балгарыі, Польшчы, Румыніі, Чэхаславакіі і Савецкага Саюза.

Першае месца заваявала каманда СССР. У асабістым заліку перамог масквіч Сяргей Ільін. Ён быў лепшым у спаборніцтвах мадэляў з тармазнымі стужкамі на працягласць палёту, мадэлей ракет з парашутам і копіі ракет на вышыню палёту. У апошнім класе спартсмен перавысіў афіцыйныя сусветныя дасягненні, паказаўшы вынік 998 метраў.

НА ЗДЫМКАХ: прызёры спаборніцтваў на працяг-

ласць палёту мадэляў ракет [злева направа] С. І. ЛУЛЕЎ [Балгарыя], С. ІЛЬІН [А. МУЦЮРАЎ (СССР); румынскі спартсмен Г. ЦУЦУЛЯ рыхтуе да старту копію ракеты «Сатурн-5». Фота Я. КАЗЮЛІ.

МАЛЮЮЦЬ ДЗЕЦІ

У адным з пакояў Бабруйскай выставачнай залы размешчана выстаўка дзіцячай мастацкай творчасці.

Тут прадстаўлена звыш 80 работ юных мастакоў і ўмельцаў — вучняў агульнаадукацыйных і дзіцячай мастацкай школ горада, членаў гуртка выяўленчага мастацтва гарадскога Дома піянераў.

Дзеці ілюструюць казкі: перад намі, здаецца, сачыненні на тэмы казак, выкананыя ў тэхніцы акварэлі. Але не толькі казкі займаюць іх. Жывы інтарэс дзяцей да спраў дарослых знайшоў адлюстраванне ў «Будоўлі» Тані Карповіч, «Перад палётам» Сяргея Нікіфараўца, «Настаўніцы» Лены Корсак. Мінілае роднага горада, нашай краіны адлюстравана ў рабоце «Абарона Бабруйскай крэпасці. 1812 год». Памяці байцоў Вялікай Айчыннай прывесчаны работы «Каля помніка» і «Медсанбат».

Разглядаючы работы, мы, здаецца, робім падарожжа ў радасную краіну дзіцячай фантазіі.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 1269